

שופר לאור החסידות

מכון נגינה
לאור החסידות

הרב לב לייבמן

תוכן עניינים

5	פתח דבר
7	קולות השופר בהלכה
7	דיוק ההבדל בין שברים לתרועה
9	תרועה: קול אחד מתרעש
11	שיעור 'טרומיטין'
12	פירוש 'טרומיטין'
14	קולות השופר במאמרי חסידות
14	צעקת הקול וצעקת הלב
16	שברים תרועה – שברים ושברי שברים
18	קולות ארוכים וקצרים: יסודות מוזיקליים בקולות השופר
20	בין קולות שופר לבין טעמי הנגינה
21	קולות מחוברים לעומת מופסקים: תפקידי הלשון
22	שבירה כללית ושבירה פרטית
23	תקיעה לפני ותקיעה אחרי
24	שופר – שיר פשוט
25	רמזי לשונות: תקיעה שברים תרועה
27	שברים תרועה – מי בינוני ומי קצר
29	מנהגי אדמו"רי חב"ד בתקיעות
29	שיעור אורך התקיעה

שופר לאור החסידות

- 31 תקיעה גדולה
- 31 אופן השברים
- 34 תרועה – כמות הטרומיטין
- 36 הדגמות – תקיעות של הרבי
- 37 בין סדר תקיעות לסדר טבילות
- 39 מנהג כיסוי השופר: מקורו וטעמו
- 42 מקור לניגון ברכות השופר
- 43 כמה לתקוע במבצעים?
- 45 דין נשימות בתקיעת שופר
- 46 המקומות שאין לנשום
- 47 המקומות שיש לנשום
- 47 המקום השנוי במחלוקת
- 49 טבלת סיכום לדיני נשימות
- 50 שופר של בהמה
- 51 שופר של בהמה – ולא חיה
- 51 שופר תלוש מהבהמה – דומם
- 51 שופר של איל – ולא של פרה
- 52 "שופר של יעל פשוט": יעל האלפים
- 54 צורת השופר
- 54 שופר כפוף או שופר פשוט
- 54 צורת השופר: מן המיצר אל המרחב
- 55 כיוון החזקת השופר ע"פ נגלה

שופר לאור החסידות

56 כיוון החזקת השופר ע"פ קבלה

58 הדוחק שבתקיעה

59 קול בוקע וקיעים

60 מעלת השופר על החצוצרה

60 שופר גדול

63..... **שופר גדול של המהר"ל**

64 אצל אדמו"ר המהר"ש

64 אצל אדמו"ר הרש"ב

64 אצל אדמו"ר הריי"צ

66 השופר הארוך בעולם

67..... **'עד מתי' של הבעל שם טוב**

פתח דבר

”רחבה מצוותך מאד”, כל מצווה בתורה היא עולם מלא, יש בה פשט רמז דרוש וסוד, עומק אלקי אינסופי. במיוחד במצוות שופר, שהיא **”מצווה רמה ונשאה מאד”**¹, המצווה הראשונה של השנה – במובן מסוים ראש לכל מצוות השנה.

למרות שהשופר הוא כלי ”פשוט” וקולו הוא ”קול פשוט”, הרי שתוך כדי עיון במאמרי חסידות ניתן לגלות **”שבעים פנים לשופר”**. תורת החסידות מאירה את **פרד”ס השופר**², נותנת משמעות פנימית לכל פרטי ודקדוקי המצווה, ומבהירה גם את הצד המעשי של המצווה – את סדר התקיעות הנרצה.

השופר הוא **”שיר פשוט”** שהוא מקור **”שיר כפול משולש ומרובע”**, ולכן, ביאורים מסוימים בתקיעת שופר, נותנים משמעות פנימית לחוקים מתוך חכמת הניגון.

הקובץ שלפניכם מכיל סיכום קצר אך מקיף של מכלול גווני הביאורים השונים בתקיעות השופר מתוך ריבוי מאמרי חסידות.

חשוב לציין, כי עיקר הכוונה של השופר היא – **”רחמנא אמר תקעו”**³, ולכן כל פרטי הרמזים והמשמעויות שבשופר המבוארות להלן (כפי כל טעמי המצוות) לא באו אלא להעצים את הכוונה העיקרית, שהיא – לקיים את מצוות השי”ת.

*

¹ המשך תרס”ו ע’ א.
² ראה קונטרס עניינה של תורת החסידות.
³ לשון חז”ל ראש השנה טז, א.

שופר לאור החסידות

בתור בעל תוקע, נתקלתי בכמה פרטים באופן תקיעת השופר שלא היו ברורים לי כל צרכם והיו דורשים בירור וליבון.

על מנת להגיע לידי הבנה יסודית באופני התקיעות, בפתיחת הקובץ סקרתי את צורת התקיעות על פי גדרי ההלכה בשלחן ערוך והפוסקים. כמו כן ליבנתי לאורך הקובץ כמה שאלות המתעוררות בתוך ביאורי החסידות.

כל ההערות והסברי הלוואי המיוסדים על המקורות – הם לעניות דעתי בלבד, ולא באתי להכריע ח"ו למעשה כי אם לעורר על הסוגיות, ואם שגיתי – השם הטוב יכפר. הנני מבקש בזאת מיודעי דבר ומביני דבר לשלוח לי את הערותיהם והארותיהם, לסייע להביא את החיבור על מילואו.

ויהי רצון שהעיסוק בתורת השופר יחיש עד מהרה את תקיעת השופר הגדול שיהיה ביום קיבוץ גלויות⁴.

לב לייבמן

ח"י אלול תשפ"ג

770Leibman@gmail.com

⁴ עטרת ראש ע' 48.

קולות השופר בהלכה

קולות השופר שלשה סוגים הם: תקיעה שברים ותרועה.

ה'תקיעה' היא קול פשוט, קול ארוך ומתמשך. קול התקיעה פשוט הן להבנה והן לביצוע. אולם קולות ה'שברים' וה'תרועה', שיש לצורותיהם גדרים הלכתיים, מצריכים לימוד ועיון, ובפרט קול השברים מה הוא.

להלן סקירה מקיפה בלשונות הראשונים והפוסקים שמגדירים את השברים והתרועה. אם כי חלקן לא נפסקו להלכה בשלחן ערוך, אולם יש להם משמעות ע"פ חסידות כפי שיוצג בהמשך הקובץ, וכנראה שתורמים גם להבנת המנהגים השונים הקיימים בתקיעות, כדלקמן.

דיוק ההבדל בין שברים לתרועה

בשו"ע אדמו"ר הזקן⁵, אודות אופן השברים והתרועה: "ומשמיעים קול אחר קול ומאריכים בהם קצת, וזה הנקרא גנח, או... שמשמיע קולות קצרים מאד תכופים זה לזה, וזה הנקרא יליל".

- בדיוק לשונו הזהב, יש כאן שני הבדלים בין שברים לתרועה: (א) תרועה הן קולות "קצרים מאד", לעומת שברים שהם קולות ש"מאריכים בהם קצת"; (ב) קולות התרועה הם "תכופים זה לזה", לעומת שברים שהם "קול אחר קול", משמע שהם מופסקים.

כעת, נציג לשונות של כמה ראשונים בזה:

⁵ סימן תק"צ ס"ב. והוא ע"ד לשון הטור, והבית יוסף ע"פ רש"י.

- רבינו חננאל⁶: "ג' תרועות זו אחר זו דבוקות, וג' שברים הן בניחותא ומעט הפסק בינתיים".
- הריטב"א האריך בזה⁸: "והנכון שהתרועה שאמרה תורה לשון כולל הוא לכל קול שהוא נשבר ומחובר מחלקים, והוא מלשון "תרועם בשבת ברזל", בין שהוא מקולות נמהרים כגון 'ילולי' בין שהוא מקולות שאינם נמהרין כגון 'גנוחי', מיהו בלשון בני אדם צריך לקרוא שם מיוחד לכל א' מאלו כדי להבין איזה תרועה של קולות נמהרים ואיזה היא תרועה מקולות שאינם נמהרין, ולקולות הנמהרין שהן שבורים יותר קראוהו 'תרועה' או יבבות בשם הכלל ובלשון תורה, ולאשר היא מקולות שאינם נמהרין קראוהו 'שברים', אבל א' זו וא' זו קראוהו תרועה. . ואין בהם כדי שני בנגון, ואין שני בהם אלא באריכות הקול, שהתקיעה ג' יבבות לכל הפחות, והשבר קטן ממנו ואין בו אלא שיעור תנועת ב' אותיות דהיינו ב' יבבות, וכי רבינו שמשון והוא הנכון, וכשעושהו תקיעה ומשברין אותה בסופה אינה יפה, שהרי אותו קול שעושהו בסופה אינו נדון מקול התקיעה שהיא פשוטה וה'ל שבר באפי נפשיה והוי הפסקה, וכן קבלנו שטה זו מרבינו נרו בשיר וכן נהגו כל הרבנים והגדולים".
- בספר החינוך מצווה ת"ה: "וענין יבבא הוא קול שבור, כמו קול יללה, נמצא שהתורה צותה אותנו לעשות בשופר קול הדומה לקול יללה, ומפני שמקומות העולם חלוקים בענין היללה, שבמקום אחד מיללין בגניחות גסות, ובמקום אחר בדקות ...".

⁶ ראש השנה לג, ב.

⁷ לכאורה "דבוקות" הכוונה כמו קולות "תכופים זה לזה" הנ"ל.

⁸ ראש השנה לג, ב.

- הטור מביא את שיטת בעל העיטור, שאין הבדל בין שברים לבין תרועה, אלא ששברים הם "ג' קולות קטנים מופסקים", ותרועה היא גם ג' יבבות כשיעור השברים, רק ש"אין הפסק ביניהם".⁹
- אלא שיחד עם זה שהשברים צריכים להיות מופסקים – אינם מופסקים לגמרי, כמ"ש אורחות חיים דין תקיעת שופר אות י"א: "והוי יודע שאין פירוש שברים שישבור הקול ויפסיק, אלא שבר כאדם הגונח משבר ומכאב לב והן יבבות ארוכות, וטועין התוקעין המפסיקין אותן לגמרי", וראה לקמן בדין נשימות בתקיעות.

תרועה: קול אחד מתרעש

קיימת שיטה יוצאת דופן, לפיה התרועה איננה קולות רבים, כי אם קול אחד:

- בטור כתב על ההבדל בין שברים לתרועה: "שברים שהם ג' קולות מופסקים .. [לעומת] יליל שאינו אלא קול אחד".
- הב"ח עורך השוואה בין תרועה לתקיעה: "תרועה שהוא קול אחד כמו תקיעה .. אבל שברים שהם מופסקים".
- הב"ח: מה שאמרו בירושלמי "כהדין טרומיטא' – דהיינו קול המתרעש".

מגדל עוז על הרמב"ם¹⁰ מתאר זאת כחידוש גדול מצד אחד, אבל מוצא מקור מוסמן לשיטה:

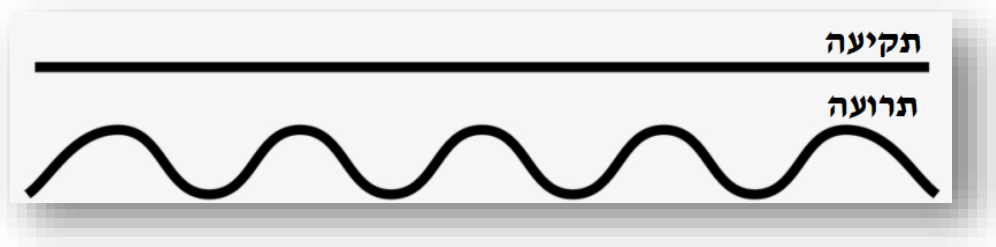
"...כשזכיתי לבא בארץ הקדושה מצאתי תרועתם בקבלת אבותם כקול המתרעש ואין 'טוט' בהם, ושאלתי לכמה גדולים ולא פירשו לי דבר עד ככסף

⁹ הב"ח מבאר שבירושלמי יש שתי גרסאות: "דקיין ברי"ש – פירוש ג' קולות רחבים". ויש גורסים במקום "דקיין" – "דקיין", פירוש ג' קולות קטנים כל שהוא (מופסקים זה מזה).

¹⁰ הלי שופר פ"ג ה"ד.

בקשתיה וכמטמונים חפשתיה ומצאתי לר"י בן גיאת ז"ל שפירשה בהלכות ראש השנה מתשובת רבינו שרירא ורבינו האי גאון ז"ל שכל דבריהם קבלה וז"ל: ואין תרועה אלא שיש תקיעה לפניה ולאחריה, הא כיצד שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כשלשה שברים בירושלמי איזו היא תרועה ר' חנניא ור' מונא חד אמר כהדין טרימוטא פי' קול המתרעש, וחד אמר תלת ריקין והיינו שברים שהן **כבדים**, 'ילולי יליל' לשון רעושה ו'גנוחי גנח' לשון שבירה כאדם המתאנח וגונח מלב,

... ומיהו לשון 'תרועה' משמע גנוחי ומשמע ילולי, פירוש דתרועה שברים קלילי [=קלים] נינהו כגון ילולי, ושברים יקירי [=כבדים] נמי דהיינו גנוחי 'תרועה' מיקרו, הילכך נמצאו שברים ותרועה אחד, ושמא בעלמא נקראים שניהם משום דזה וזה 'תרועה' נקרא, וכן היה מנהגם בימות הקדמונים בכל ישראל מהם עושין תרועות **יבבות קלות** ומהן תרועות **יבבות כבדות** שהן שברים ואלו ואלו יוצאין ידי חובתן, כי שברים כבדים תרועה הן ויבבות קלות תרועה הן...".

- לפי שיטה זו יש להוסיף בדיוק לשונות הפוסקים, האם טרומיטין הם "קולות" או "כוחות". בפשטות, התרועה היא ט' קולות. ואילו ט' כוחות קאי על התקיעה שהיא קול אחד, ואורך התקיעה הוא כשיעור

אורך ט' כוחות. אולם לפי השיטה הזו שגם תרועה היא קול אחד, יוצא שגם התרועה איננה ט' קולות, כי אם (קול אחד של) ט' כוחות¹¹.

- וכן הוא מנהג תימן – לעשות את התרועה בקול אחד מתרעש¹².
- קול תרועה לשיטה זו – מזכיר את קול **אזעקת חירום**.
- במקביל – אך בצד השמחה – ניתן לדמות לזה את קול **הצהלולים**, "קולולולו", הנהוג בעדות המזרח בשעת שמחה יתירה.

שיעור 'טרומיטין'

בשו"ע אדמו"ר הזקן סימן תק"צ סעיף ד', אודות "שיעור" התקיעה והתרועה: "ג' כוחות בעלמא, והם הנקרים טרומיטין".

בטור, הלשון: "ג' כוחות בעלמא כל שהוא"¹³, ובהמשך – "ג' קולות של כל שהוא". וכן הוא ברש"י (ר"ה לג, א) – "קולות בעלמא כל שהוא"¹⁴.

- אדמו"ר הזקן משמיט את הלשון "כל שהוא" שבטור ושו"ע (מרש"י)¹⁵. ולהעיר בזה, שיש שני אופנים בשיעור "כל שהוא"¹⁶, אם הוא שיעור או שאיננו בגדר שיעור. ובפשטות, לגבי אורך תקיעת שופר, לא שייך בזה לומר "כל שהוא" שאינו בגדר שיעור. בפרט, שמודדים את התקיעה במספר הטרומיטין (ט' או ח"י), ואם כל טרומיט הוא "כל שהוא", אז גם 9 או 18 פעמים "כל שהוא" הם גם כל שהוא (או עכ"פ שיעור בלתי מוגדר), אלא חייבים לומר שיש בזה גדר שיעור, יחידת זמן קצרה ביותר של קול שופר, "כוחות בעלמא",

¹¹ להעיר מספר המאמרים תש"ד ע' 17: "תנועת התקיעה שאין בה התחלקות כחות כמו השברים ותרועה שבאים בהתחלקות".

¹² ובפסקי תשובות ובנטעי גבריאל כתבו, שכל אחד עושה לפי מנהגו, כולל התרועה באופן זה של קול אחד מתרעש.

¹³ וכן הוא בשו"ע המחבר.

¹⁴ הובא בב"י ד"ה שיעור.

¹⁵ גם הט"ז כתב "קולות בעלמא" והשמיט "כל שהוא".

¹⁶ לקוטי שיחות חלק כ"ט פ' כי תבוא שיחה ב' ס"ה וש"נ.

כי כל קול בא ע"י כח הנושף בשופר. כן נראה לבאר טעם השמטת תיבות "כל שהוא" ע"י אדמו"ר הזקן.

פירוש 'טרומיטין'

הלשון 'טרומיטין' שבפוסקים, מקורו בירושלמי (סוף מסכת ראש השנה):

"חד אמר כהדין טרימוטה, חד אמר תלת ריקין (היינו שברים)".

ובפירוש 'קרובן העדה' לירושלמי שם: "טרימוטה, קולות קטנות כעין שתוקעין על החצוצרות שקורין טרומי"ט בל"א".

"טרומייט" – חצוצרה באידיש. ובאנגלית – trumpet – 'טרומפיט' דומה ביותר ל'טרומיט'.

- בערוך השלם ערך 'טרימוטה' רושם שהוא מלשון יוונית, "ענין רעדה ותנועת קול תרועה".
- בדרשה לראש השנה מאת הראב"ד מפושקירה (צרפת, ולפי זה כנראה גם התרגום הוא לצרפתית) – "ובלע"ז טרימוליר". עד היום קיים מונח "טרמולו" בתורת המוזיקה, ומשמעותו – מאיטלקית – הרעדת הקול.

סימון טרמולו

- בסידור היעב"ץ¹⁷: "ונקראין טרומיטי"ן – מלשון ערומים¹⁸ הפוסקים ז"ל י"ל שצריך להיות כמו קול חצוצרות. עיין מור וקציעה". ובמור וקציעה (להיעב"ץ)¹⁹ מקשר טרומיטין להכתוב "והרעותם".
- נושאי כלי השלחן ערוך גורסים טרומיטין, אולם יש הגורסים "טרימוטין". וכן הוא בכתבי האריז"ל. והוא ע"פ גרסת הירושלמי הנ"ל – טרימוטה.
- במגדל עוז על הרמב"ם²⁰, הלשון "ט' טוטין", "כל כח הוא טוט אחד". בעיטור: "שברים קטנים כעין גנח והיא טוטי".

¹⁷ דיני תקיעת שופר נצוץ ה' אות ג'.

¹⁸ ע"פ איוב טו, ה. הכוונה – לשון חכמים.

¹⁹ סי' תק"צ.

²⁰ הלי' שופר פ"ג ה"ד.

קולות השופר במאמרי חסידות

צעקת הקול וצעקת הלב

במאמר ד"ה שובה ישראל תרנ"ט:

"וזהו ענין התקיעה, שהוא בחינת קול פשוט, בבחינת צעקה פנימית מעומקא דליבא שנעשה מן המיצר הנ"ל. ואח"כ שברים תרועה הוא 'גנוחי גניח' ו'ילולי יליל', והיינו כאשר המיצר מגיע לו עוד בפנימיות נפשו ביותר, שאין לו ע"ז שום ישוב כלל בנפשו, עד שאינו יכול להשיב רוחו כלל ולצעוק בקול פשוט, כי אם רק גונח ומיילל בתנועות קצרות כו'. וכמו על דרך משל מי שיש לו צער גדול ר"ל הנוגע לו בפנימיות נפשו, היה צועק בקול פשוט שאי אפשר להתלבש בדיבור. דכאשר הענין נוגע רק בחיצוניות הכחות מהשכל ולמטה, אז יכול לדבר בזה, אבל כאשר נוגע לו בפנימיות נפשו, הרי זה בא בצעקה פשוטה בקול פשוט שאי אפשר להתלבש בדיבור. ומכל מקום כל זה הוא כאשר הענין יש לו קצת אחיזה בכלי הלב, אז יכול לצעוק בקול פשוט, דהקול פשוט הוא התפשטות והתרחבות הלב, והיינו כשהלב הוא בדרך כלי, שיש להענין אחיזה בהלב עדיין באיזה התיישבות קצת. אבל כאשר הצער מגיע כ"כ בפנימיות נפשו עד שאין לו שום התיישבות על זה כלל, אז מתכווץ הלב ביותר, עד שאינו יכול לצעוק בקול כלל, כי אם בתנועות קצרות לבד כו'. וכמו כן יובן כאשר המיצר מהחטאים והעונות שנשקע בעמקי הקליפות ר"ל מגיע לו בפנימיות נקודת נפשו ביותר, שאין לו שום ישוב כלל איך שנשקע כל כך בהטומאה וסטיא ר"ל, ורחוק מאד מאד מאלקות בתכלית כו', אזי אינו

יכול לצעוק גם בקול פשוט, כיא מעוצם הצער והמיצר שנגע בפנימיות נפשו, הרי הוא גונח ומיילל בתנועות קצרות לבד, מפני שאינו יכול להשיב רוחו עליו כלל מצד הצער והכיווץ ביותר כר, וזהויע שברים תרועה כו".

ובריש המשך תרס"ו²¹ מבאר, שתקיעה – היא 'צעקת הקול', ושברים תרועה הם 'צעקת הלב' שלמעלה מ'צעקת הקול', בחי' "קלא פנימאה דלא אשתמע".

- תקיעה היא צעקת "אִי"י²².
- תקיעת שופר היא צעקת 'אבא אבא', אבא הצילני אבא רחמני²³, כפי משל הבעל שם טוב. – ואדמו"ר המהר"ש הורה להכריז על זה, שהעיקר היא הצעקה ולא התוכן מה צועקים²⁴.
- תקיעת שופר הוא עניין שאגה²⁵.
- עניין השופר – התעוררות משינה בהבלי הזמן וכו' (רמב"ם)²⁶, וכן התעוררות מזל האדם²⁷. וכן השופר פועל התעוררות למעלה, התעוררות מדורמיטא (כביכול מצב שינה) בספירות העליונות ועד למעלה מעלה (אריז"ל)²⁸.

²¹ ובד"ה יו"ט של ר"ה תרצ"ב (תש"י) פ"ד. ד"ה שופר תש"ב פ"א ופ"ב. ובספר המאמרים תרצ"ט ע' 5 ואילך, שהוא בכיות בלא דמעות, ונקרא "מקור דמעה" שלמעלה מדמעה.

²² ספר המאמרים תרח"ץ ע' טו. ועיין סה"מ תרל"ד ע' שיו.

²³ המשך 'וככה' תרל"ז פרק ע'. ספר המאמרים תרצ"ו ע' 2. תש"ה ע' 1. ספר המאמרים מלוקט ח"א ע' תכו, תלד. לקוטי שיחות חלק ל"ד ע' 183.

²⁴ משיחת ליל ב' דר"ה תש"ד ס"ו. נתבאר בלקוטי שיחות ח"ב, שיחה לראש השנה.

²⁵ מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ע' תשסה וש"נ. למשמעות השאגה ע"פ חסידות ראה ספר הליקוטים דא"ח – ערך 'שאגה'. והוא קרוב לעניין הצעקה.

²⁶ הלכות תשובה פרק ג' ה"ד. פרטי לשונות הרמב"ם בזה ע"פ חסידות נתבארו בד"ה יו"ט של ר"ה תרס"ו. מאמר ראשון תרצ"ב תש"י.

²⁷ אור התורה בלק ע' א'ד בשם כתבי האריז"ל. וראה שם א"י ואילך.

²⁸ פרי עץ חיים שער השופר בתחילתו. אגרת הקודש סימן י"ד. התועדויות תשי"ד כרך י' ע' 75 מקשר זאת לכוונת השופר ע"פ הרמב"ם.

שברים תרועה – שברים ושברי שברים

”קולות שבורים באנחות ממושכות ואנחות מהירות דגנוחי גניח וילולי יליל” – ספר המאמרים תרח²⁹ – היינו, ששברים הן ”אנחות ממושכות” ותרועה הן ”אנחות מהירות”.

- אדמו”ר הזקן³⁰: שברים תרועה, הם על דרך ”לב נשבר ונדכה”:
”פירוש ‘נשבר’ – היינו שבירה לחתיכות גדולות, ונדכה’ – היינו שיודק היטב השברים הנ”ל לשברים קטנים”.
- תרועה לשון שבירה, ”תרועם בשבט ברזל”³¹, שבירת הישות – שעל ידם מתיש ומשבר כח הקליפות וסט”א, ”שבירה לחלקים קטנים ודקים ביותר”³².

סידור עם דא”ח בעניין צלצלי תרועה³³: ”כי הנה פי’ תרועה מלשון ‘תרועם בשבט ברזל’, וכענין קול התרועה בשופר שהוא פוזר ופירוד הקולות כידוע ... וזהו ‘רועה התרועעה ארץ פור התפוררה’³⁴ כו’ שהוא בחי’ מיתוק הגבורות והיינו ע”י שבירתן דוקא כי שבירתן לחלקים זוהי טהרתן...” – ”תרועה לשון שבירה ופירור, שמפוררים הגבורות, וזהו מיתוקן”³⁵.

- בפירושו של רש”י³⁶ אודות ‘גנוחי’ – שזהו ”כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן”, מבאר הצמח צדק³⁷ ע”פ פנימיות, שזהו חולה ברוחניות, ותיקונו הוא קולות קצרים (גנוחי), שהוא עניין ‘בכל מאדך’.

²⁹ ע’ טו.

³⁰ מאמרי אדמו”ר הזקן פרשיות ח”ב ע’ תרפב. ספר הליקוטים צ”צ אות ש’ ע’ קעה.

³¹ תהלים ב, ט.

³² ד”ה תקעו תרצ”א ס”ד, בספר המאמרים קונטרסים ח”א עמ’ 247 ואילך עיי”ש.

³³ עא, ג. ראה ביאורי הזהר להצ”צ ח”א ע’ תה. עוד הרבה בזה בספר המאמרים תרצ”א ע’ ו-ז.

³⁴ ישעיהו כד, יט.

³⁵ אור התורה בלק ע’ א”ד.

³⁶ ראש השנה לג, סע”ה. לשונו של רש”י הובא בשו”ע אדמו”ר הזקן סי’ תק”צ ס”ב.

³⁷ אור התורה נ”ך ע’ תתקעא.

- אדמו"ר הזקן³⁸: **שברים תרועה**, הם כעניין "קול דודי גו' מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות"³⁹, "פי' דילוג נקרא מה שדולג הרבה ביחד, וקפיצה מעט מעט, וזהו מדלג על ההרים – מהר להר אלו אבות, שמניח כל העולמות הגדולים ודולג בכדי לשרות בישראל . . ומקפץ על הגבעות הנקראים אמהות דהיינו מדרגה קטנה . . וקופץ מעט מעט".
- "קולות השברים גדולים מקולות דתרועה", מפני ששברים הם המשכה בעולם המחשבה, ותרועה היא המשכה בעולם הדיבור⁴⁰.
- ב'עטרת ראש'⁴¹, לגבי שברים – "זהו ענין שברים, דנשבר רוחו . . לחלקים, אבל הן רק ג' וד' חלקים כו'". גבי תרועה: "שהוא הבכיה בקולות קצרות מופסקות, בלי המשכה בקול השברים, אדרבא מופסקות הקולות זה אחר זה במהירות גדולה" (ומביא משל מהיפוכו במידת השחוק). ומבאר, ששברים הוא בחי' שוב, ותרועה ("בט' טורמיטין קולות קצרים ביותר") הוא בחי' רצוא.
- ספר המאמרים תש"ב⁴²: "אבל תרועה הוא ילולי יליל, דזהו ענין יללה מה שההפסקים מרובים על הקול . . בקלא פנימאה דלא אשתמע⁴³". והנה לכאורה ניסוח זה צ"ע ממה שנתבאר לעיל שתרועה הם קולות סמוכים ותכופים זה לזה בלי הפסק ביניהם, דלא כשברים. ויש לומר (א) כמות ההפסקים הוא בתרועה הרבה יותר מבשברים. והיינו שבשברים שהם קולות רחבים – ודאי הקול מרובה על ההפסקים, ואילו בתרועה שהם נקודות, אינו כן; (ב) היות והם קולות קצרים "כלשהו", ונקטעים מיד שמופיעים (על דרך הנחנק בבכי וכמ"ש שם

³⁸ מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות ח"ב ע' תרפב. אור התורה פ' בלק ע' אי"ב.

³⁹ שיר השירים ב, ח.

⁴⁰ אור התורה בלק ע' אי"ב.

⁴¹ ע' 43.

⁴² ע' 5.

⁴³ רצונו לומר, שההפסקים – הם מבחי' קול פנימי הבלתי נשמע.

בהמאמר), וכמשל "נוגע ואינו נוגע" בהקול, הגם שתיכף ומיד מתחיל הקול הבא, מכל מקום עיקר ההרגש הוא ההפסקים של הקול.

- תרועה הוא עניין הזדככות (לעומת שברים שהם שבירה)⁴⁴.

קולות ארוכים וקצרים: יסודות מוזיקליים בקולות השופר

במאמרי אדמו"ר האמצעי⁴⁵: "יש בכח הקול להתמשך ולהתחלק בקולות קצרים ומופסקים זה מזה ב'גנוחי גניח' ו'לולי יליל' בשברים ותרועה בעוצב ומרירות, וכהאי גוונא בשמחת שיר וניגון שמתחלק לתנועות שונות כו". ולפני זה שם, ש"הקול הפשוט נחתך ונחלק ונפסק לחלקים קטנים. . שזהו כמו שחותכים דבר גדול לחלקים רבים כו".

ההקבלה הזו של אדמו"ר האמצעי בין קולות השופר לבין קולות הניגון, מובילה להתייחס לקולות השופר בראייה מוזיקלית:

אחד המאפיינים של קולות מוזיקליים⁴⁶ – המסומנים ברישום של תווים – הוא אורך הקול.

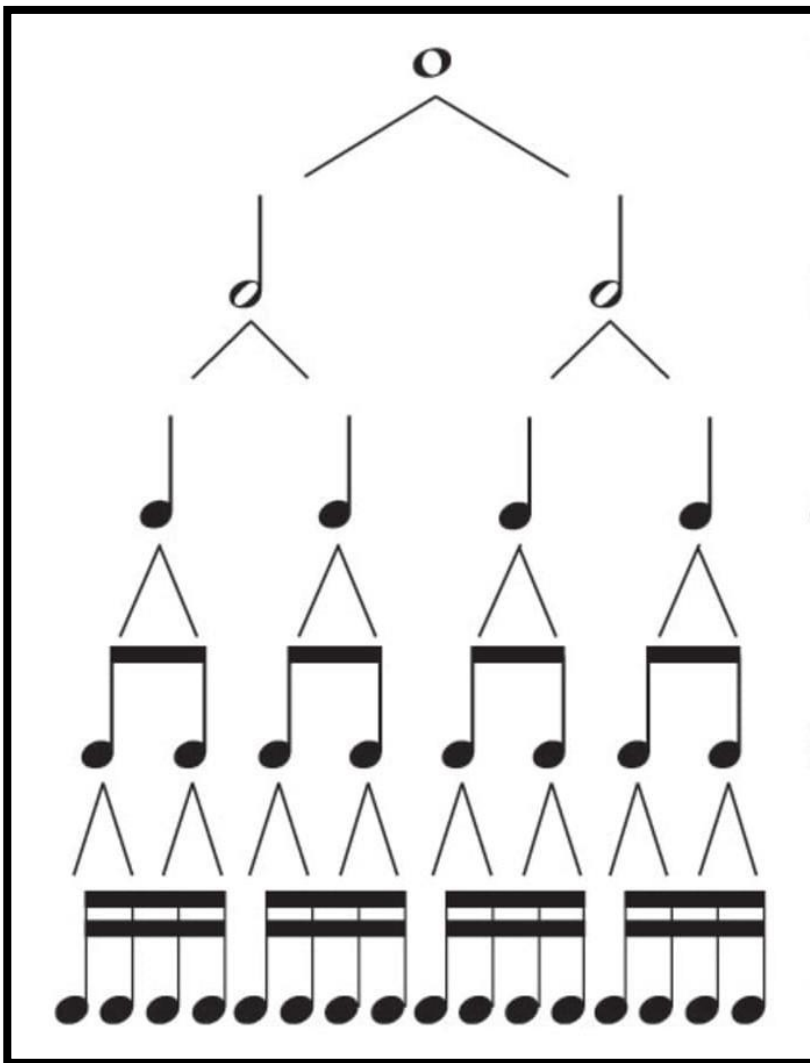
אורך הקול המוזיקלי – מוגדר בתארים של "שלם", "חצי", "רבע", "שמינית", "חלק שש עשרה" ואילך. אלו הם אינם אורכים מוגדרים בזמן (מספר קבוע של שניות), כי אם מושג יחסי. יש ניגונים איטיים, בהם הפעימות איטיות יותר וה"שלם" יהיה ארוך יותר, לעומתם יש ניגונים מהירים וקצביים בהם הפעימות מהירות וממילא ה"שלם" יהיה קצר הרבה יותר, אבל בכל ניגון לגופו – קיימת חלוקה של קולות ארוכים, קולות קצרים, וקולות בינוניים. למרות שבפועל יש יותר מ-3 סוגי אורכים של צלילים (למשל, חצי רבע שמינית וחלק שש עשרה. ויש גם אורכים מורכבים כו) ועד שתיאורטית ניתן

⁴⁴ ספר המאמרים תרצ"ט ר"ע 11. ס"ע 19.

⁴⁵ דברים ח"ג ע' א'טו.

⁴⁶ מלבד גובה הקול – שמאפיין זה לכאורה איננו בשופר מפני ששופר הוא "קול פשוט" ולא שיר מורכב.

לחלק את ה"שלם" עוד ועוד (חלקי שלשים ושתיים וחלקי ששים וארבע כו'), אבל במבט כללי, בכל יצירה יש את הצלילים הזעירים ביותר (במקרים רבים – חלקי שש עשרה) – שיבטאו מעברים מהירים בחיפזון, יש את הצליל הארוך במיוחד, שיבטא עצירה, "תחנה", שלכן צלילי סיום תמיד יהיו ארוכים, והקטגוריה השלישית היא – הצלילים ה"בינוניים", שהם בעצם הפעימות הסדירות והעיקריות של כל ניגון (ברוב המקרים – "רבע"), שבהן מודדים בדרך כלל את "יחידת הזמן" של הניגון.

הקול הארוך – ה"שלם" – הוא ה"תקיעה" של השופר, הקולות הקצרים ביותר הם ה"תרועה", שהם כעין שמיניות או חלקי שש עשרה, וה"שברים" – הם הקולות באורך בינוני⁴⁷, בדוגמת "רבעים"⁴⁸.

בתקוני זהר⁴⁹ בתוך סוגיית ניגונים: "וסליק נגונא בי' בתקיעה שברים תרועה. בתקיעא הוא קלא ארוך בנגונא" וכו'.

- ראה בכתבה ["תנועת 'תקיעה' בניגוני חב"ד"](#), וכידוע שהרבי אמר לר' שמואל קטן לנגן "תקיעה גדולה" (בכינור) בסיום ניגון "עסן עסט זיך"⁵⁰.

בין קולות שופר לבין טעמי הנגינה

והנה, ע"פ תורה יש כמה משמעויות עמוקות ביותר לקולות של תקיעה שברים ותרועה, הבאות לידי ביטוי בצורת הקולות ואורכם. וניתן להקיש משמעויות אלו מן השופר לניגונים בכלל, שגם בתוכם קיימות תנועות כעין "תקיעה", "שברים" ו"תרועה", וכפי שביארתי בכמה מקומות בקצרה על פי יסודות אלו.

תקוני זהר	תרועה	שברים	תקיעה
מז, ב	שלשלת	תביר	רביע
מח, ב	געיא	תלשא	אזלא גרש
שם	מקף	פסקא	שופר הולך
מט, א		גרשאים	
שם	רוח	נפש	נשמה (מוח)

⁴⁷ ראה להלן ביאור הפוך, שתרועה היא "בינוני", והתיווך בזה.

⁴⁸ רק שביחס לחלוקה המקובלת של רבע – שמיניות – חלקי שש עשרה, החלוקה בשופר היא בשלוש (סימון שקיים גם בתווים מוזיקליים): **שלם, שלישי, תשיעית**, וכו'. ולהעיר ששברים יכולים להיות שלוש או ארבע, שהם שני הסוגים של משקל מוזיקלי – שלשה רבעים וארבעה רבעים. והמנהג המובא להלן, לתקוע לא 9 אלא 12 קולות קצרים בתרועה, שהם 4 שלשות.

⁴⁹ נא, סע"ב.

⁵⁰ [ראה את התיאור והפרטים כאן בראיון אישי.](#)

לבן	אדום	ירוק	נב, ב
מים	אש	(רוח)	קה, ב

- עוד מעניינים דברי התקוני זהר⁵¹, שבתוך קולות העורב יש קול שברים, ויש קול תקיעה ותרועה.
- בהרחבה יותר, בע"ה, יבוא נושא זה בחיבור מיוחד אודות טעמי הנגינה.

קולות מחוברים לעומת מופסקים: תפקידי הלשון

בלקוטי תורה שיר השירים⁵²: "כי התרועה, רצוא ושוב תכופים, שזהו רצוא ושוב כמו שמיוחדים ביחוד גמור, בחי' 'מטי ולא מטי', שאין השוב נפרד כלל מהרצוא כו'".

וכן הוא בשו"ע אדמו"ר הזקן⁵³, שתרועה היא "קולות קצרים מאד תכופים זה לזה", לעומת שברים שהם "קול אחר קול".

- על פי זה יוצא, שהלשון יש לה שני תפקידים: (א) התחלות הקולות, (ב) סיומי הקולות – שיוצרים את ההפסק שבין קול לקול. ואולי הוא ביאור תיבת 'טוט' שבמגדל עוז, ולא 'טו' כפי הלשון הרגילה. כי ב'טו' הלשון רק פותחת הקול, ואילו ב'טוט' הלשון גם סוגרת ומפסיקה את הקול. אשר ע"פ הנ"ל בקולות התרועה – הלשון לא צריכה להפסיק הקולות אלא רק התחלת הקולות ברצף ובמחובר זה לזה. לעומת זאת בשברים, הלשון צריכה לא רק להתחיל הקולות אלא גם לסגור

⁵¹ קכד, רע"א.

⁵² נ, ב. וספר הליקוטים – צמח צדק ערך שופר ע' קעז כתב, שתרועה שהם קולות קצרים תכופים הוא בחי' מטי ולא מטי שלמעלה מבחי' רצוא ושוב.

⁵³ סימן תק"צ ס"ב.

ולהפסיק אותם, ובכך ליצור "הפסקה" (במובן המוזיקלי של המינוח) בין שבר לשבר.

שבירה כללית ושבירה פרטית

- שברים – שבירה כללית (ג' יבבות – הן חב"ד חג"ת נה"י, מוחין מדות ומחדו"מ), תרועה – שבירה פרטית⁵⁴.
- סידור עם דא"ח שער התקיעות⁵⁵: "בתרועה, שהקול נחלק לט' חלקים, נגד ט' ספירות דמלכות, ושברים שהן ג' קולות, נגד חג"ת כו".
- סדר התקיעות בלשון חז"ל נקרא "שלוש תקיעות של שלוש שלוש"⁵⁶: הצמח צדק מציין בזה לרבינו בחיי⁵⁷, המבאר ששלוש של שלוש רומז על עשר הספירות⁵⁸.
- עשר קולות של חודש אלול – כנגד עשר כוחות הנפש. ובראש השנה ש"צריך לדקדק ולפרט היטב" – תוקעים מאה קולות, כפי שכל כוח כלול מעשר כוחות⁵⁹.
- "תוקעין להתלמד" בא' דראש חודש אלול וכן התקיעה של נעילה – הן הכלל שלפני וש אחרי התקיעות הפרטיות, ומעין שופר גדול⁶⁰.
- מאה קולות של ראש השנה הם סך 900 טרומיטין⁶¹.
- רמז התקיעות בסכך הסוכה: סכ"ך – 60 תקיעות, 20 שברים ו-20

⁵⁴ ספר המאמרים תרצ"ז ע' 159.

⁵⁵ רמב, ב.

⁵⁶ לשון המשנה סוף מסכת ראש השנה.

⁵⁷ ס"פ תשא.

⁵⁸ ספר הליקוטים דא"ח – ערך שופר ע' קעז, ובאריכות ע' קעח. וראה ספר המאמרים עזר"ת ע' מה בפני' לשון זה מפרי עץ חיים.

⁵⁹ התוועדיות תשי"א ח"ב ע' 60. ועד"ז בד"ה אני לדודי תשל"ב ס"ט (ספר המאמרים מלוקט ח"ג), שהתקיעות של אלול הן מעין התקיעות של ר"ה (למנהג חב"ד), אלא שהן למעלה מהתחלקות.

⁶⁰ לקוטי שיחות חלק ל"ד ע' 96-97.

⁶¹ תורת לוי יצחק ע' תא.

תרועות⁶².

- ויש להעיר שלכאורה מכל הנ"ל יוצאים שני ביאורים שונים והפוכים: (א) ששברים תרועה הם צעקה עמוקה יותר ומקיף עליון יותר מתקיעה, עד שלא רק שהוא מעל המילים אלא גם מעל הקול כו'. (ב) ששברים תרועה הם פירוט הקול לפרטים, ולעומת תקיעה שהיא מקיף, שברים יותר פנימי ופרטי, ותרועה עוד יותר פנימי ופרטי. ויש לתווך בין שני הביאורים ואכ"מ.
- במאמר ראש השנה תש"ה⁶³ – תקיעה היא "חרדה גדולה" הפועלת סילוק הכוחות⁶⁴, מתבטל מעצם מהותו, "פג לבו" (ליבו נופל בקרבו), שברים תרועה - התעוררות גדולה, בבכייה עצומה מקרב ולב עמוק, באנחות השוברות כל גופו⁶⁵.

תקיעה לפני ותקיעה אחרי

ברוב המקומות מבואר⁶⁶, שתקיעה שלפני תרועה היא צעקת האדם "מן המיצר" מלמטה למעלה, ותקיעה שאחרי תרועה היא מלמעלה למטה, "ענני במרחב", מה ש"אדני הוי' בשופר יתקע".

אבל במקומות אחדים מבואר להיפך⁶⁷, תקיעה ראשונה היא מלמעלה למטה, ותקיעה אחרונה היא מלמטה (סידור עם דא"ח⁶⁸).

⁶² ד"ה בסוכות תשל"ח ס"ו. תש"מ ס"ד – סה"מ מלוקט ח"א.

⁶³ ספר המאמרים תש"ה ע' 1.

⁶⁴ יש לומר, ע"ד מאמר חז"ל חרדה מסלקת הדמים.

⁶⁵ ע"פ לשון חז"ל – כתובות סב, א.

⁶⁶ לקוטי תורה ראש השנה נח, ד. עטרת ראש כ, א ואילך. ועוד.

⁶⁷ כפי שהעיר בפלח הרימון תשרי ע' כז.

⁶⁸ רמב, ג. (הוצאה חדשה – שנד, א). אור התורה ראש השנה ס"ע א'שמב. א'תכז.

- "פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה [לשון חז"ל⁶⁹ לגבי תקיעה] . . בחי' פשיטות הנפש . . פשיטות העצמות"⁷⁰.
- קול תקיעה אחרונה – "פעולתו הוא הרגעת הרוח"⁷¹.
- לגבי תקיעה אחרונה המבואר בדא"ח, יש להעיר מדברי הבית יוסף לטור: "תקיעה שהוא קול פשוט הוא סימן שמחה, ותרועה הוא סימן בכי ויללה"⁷².
- רבינו בחיי (פ' בהעלותך) ביאר ע"פ הסוד, שתקיעה פשוטה הוא על דרך "ימין פשוטה".

שופר – שיר פשוט

שופר הוא בחי' תענוג, מלשון 'שפרו מעשיכם'⁷³, ומלשון "אמרי שפר"⁷⁴, כי מעורר התענוג למעלה, וממשיך תענוג בכל העולמות, והוא מקור כל התענוגים⁷⁵.

הצמח צדק רושם⁷⁶: "שופר לשון שפר מן קדם מלכא"⁷⁷. ולשון יופי כמו אף נחלת שפרה עלי. תלים י"ו ו'. ברוחו שמים שפרה. איוב כ"ג י"ג".

שופר הוא בחינת שיר פשוט⁷⁸, שבו מלוּבש תענוג הפשוט⁷⁹, והוא למעלה מניגון שהוא שיר מורכב מתנועות⁸⁰.

⁶⁹ ר"ה לד, א.

⁷⁰ ספר המאמרים תרצ"ז ע' 159. סה"מ אעת"ר בתחילתו.

⁷¹ ספר המאמרים תרח"ץ ע' טו-טז. עיי"ש החילוק בין תקיעה ראשונה לתקיעה אחרונה הן בעניינה והן בפעולתה.

⁷² מקורו – ראה לבוש סימן תק"צ ס"ה.

⁷³ ויקרא רבה פכ"ט, ו. מדרש תהלים פא, ד.

⁷⁴ בראשית מט, כא.

⁷⁵ ספר המאמרים מלוקט ח"א ע' תכג ואילך וש"נ. שם ע' תעז.

⁷⁶ יהל אור ע' רפח.

⁷⁷ כנראה ע"פ דניאל ו, ב.

⁷⁸ ספר המאמרים תרמ"ז ע' צג ואילך.

⁷⁹ שם ע' צו ואילך. סיום העניין שם ע' קא.

⁸⁰ ראה גם סידור עם דא"ח רמב, ב (הוצאה חדשה – שנג, ד).

ביחס לשאר כלי נגינה, גם הקולות שברים תרועה שבשופר – הם קול פשוט⁸¹.

בגמרא: "היה קולו דק או עבה או צרור (לשון יבש רוי"ש בלע"ז. רש"י) כשר, שכל הקולות כשרים בשופר" (ר"ה כז, ב). וזאת מפני ששופר הוא "קול פשוט"⁸².

- וראה אור התורה⁸³, בפירוש הדין "התוקע לשיר", אם יצא אם לאו, ע"פ פנימיות, שהשופר איננו לשיר ותענוג⁸⁴ כי אם לחרדה.

רמזי לשונות: תקיעה שברים תרועה

- תקיעה: פירש אדמו"ר הזקן⁸⁵, לתקוע את עצמו, לשון "ותקעתיו יתד במקום נאמן"⁸⁶. הוסיף הצמח צדק: כמו התוקע ש"חייב משום בונה הנזכר גבי שבת"⁸⁷. והרבי מקשר זאת גם ללשון התניא פרק ג': "יתקע מחשבתו"⁸⁸.
- תרועה – לשון "תרועם בשבט ברזל". "יודעי תרועה" – "שיודעים לשבור כח הדין" (בשם עמק המלך)⁸⁹. "יודעי תרועה – תרועת מלחמה עם היצר הרע" (בשם הבעל שם טוב)⁹⁰.
- "ותרועת מלך בו"⁹¹ – מפסוקי מלכויות, אבל יכול לאומרה גם עם

⁸¹ לקוטי שיחות חלק ל"ד ע' 96.

⁸² לשוטי שיחות שם.

⁸³ ר"ה ע' א'שה.

⁸⁴ י"ל שלכן בשופר של עבודה זרה (של נכרי) יוצא ידי חובה בדיעבד (לדעת המחבר), משום שמצוות לאו להנות ניתנו (שו"ע או"ח סימן תקפ"ו ס"ג) ועד"ז במודר הנאה משופר (שם ס"ה).

⁸⁵ ד"ה אמר רבי אבהו תרצ"א ס"ב, בספר המאמרים קונטרסים ח"א עמ' 256 ואילך.

⁸⁶ ישעיהו כב, כג.

⁸⁷ בס' הליקוטים דא"ח ערך שופר ע' קעה.

⁸⁸ ד"ה תקעו כ"ט אלול תשמ"ג.

⁸⁹ ספר המאמרים תש"ג ע' 190.

⁹⁰ שם ע' 191.

⁹¹ במדבר כג, כא.

- פסוקי השופרות, משום שיש בה לשון 'תרועה' (ר"ה לב, ב).
- "תרועת מלך בו" – "לשון חיבה ורעות" (כפירוש רס"ג ורש"י).
- תרועה לשון 'רעותא דלבא' (לקוטי תורה⁹²), וכן מלמעלה ממשיך עלינו ענג וחיבה וריעות⁹³.
- ביהושע⁹⁴ כתוב "ויריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה", ואמרו חז"ל על כך "תוקע ומריע ומפיל חומה" (מדרש רבה⁹⁵), נתבאר ע"פ חסידות באור התורה⁹⁶.
- שכינה נקראת 'תרועה', ע"ש "אחותי רעייתי"⁹⁷.
- תרועה לשון תרעא [=שער בארמית], "לשון נוקש אתרעא [=נוקש בשער] לפתוח לנו שערי תשובה"⁹⁸; "כעני בפתח דופק פתחי לי שערי צדק, פתח לנו שערי רחמים"⁹⁹ (הבעל שם טוב).
- "שברים – לב נשבר"¹⁰⁰.
- אדמו"ר הצמח צדק¹⁰¹: שברים – במובן של תקווה, על דרך 'יש שבר במצרים'¹⁰², ועל דרך "שברו על ה' אלקיו"¹⁰³, "שברתי לישועתך הוי"¹⁰⁴, כי על ידי שבירת הס"א ("ושבור עולינו מעל צווארינו"), נמשך התקווה.
- קשת – ראשי תיבות תקיעה שברים תרועה, מפני שהם ג' בחינות

⁹² דרושים לראש השנה נה, ד.

⁹³ שם נד, ג.

⁹⁴ ו, כ.

⁹⁵ בלק פ"כ, כ.

⁹⁶ בלק ע' תתקצ.

⁹⁷ אור התורה בלק ע' תתקצג מהרקאנטי.

⁹⁸ כתר שם טוב סי' של.

⁹⁹ כתר שם טוב סי' תיטב.

¹⁰⁰ אור התורה ר"ה ע' א'שדמ.

¹⁰¹ ס' הליקוטים ע' שופר ע' קעא. אור התורה דרושים לר"ה א'שמג. ביאורי זוהר ע' תטז-תיו.

¹⁰² בראשית מב, א.

¹⁰³ תהלים קמו, ה.

¹⁰⁴ תהלים קיט, קסו.

חג"ת, כנגד ג' אבות אברהם יצחק ויעקב, שהם ג' גווני הקשת¹⁰⁵.

שברים תרועה – מי בינוני ומי קצר

במקור הבא, אנחנו מוצאים דבר פלא, שנראה תמוהה, לכאורה היפך האמור השלחן ערוך:

"והתקיעה היא ארוכה מפני שהיא לגבי חסד, והשברים הם לקצר, מפני שהם נגד גבורה, והתרועה – בינוני, לפי שהיא נגד תפארת דאיהו שלשלת האוחז ומכריע בין חסד וגבורה"¹⁰⁶.

ומקורו הוא מזהר הקדוש¹⁰⁷, שם נאמר שתקיעה היא "לארכה בתנועה", "לקצר – מסטרא דשברים", "בינוני – לא בקצירו ולא באריכו – בתרועה".

ולכאורה הוא היפך מה שאנו מכירים, שהתרועה היא קולות קצרים יותר מקולות השברים, וכן מפורש גם בדרושי חסידות (הובאו לעיל), שהשברים הן אנחות ארוכות ואילו תרועה היא קולות קצרים תכופים כו'. ולכאורה צע"ג¹⁰⁸.

והנה, ניתן היה ליישב זאת לפי השיטה (המובאת בב"ח ובמגדל עוז הנ"ל), שה'תרועה' היא קול אחד מתרעם ומתרעש, ואיננה קול מופסק כלל. ולכן מצד אחד היא דומה לתקיעה, כי היא קול ארוך ולא מופסק, ומצד שני היא דומה לשברים בכך שהקול איננו ישר וחלק אלא בתנודות, והיא כעין "ממוצע" בין תקיעה לשברים.

אך באמת יש לומר, בהמשך לאותה הסברה, שניתן ליישב זאת גם לפי

¹⁰⁵ אור התורה שבועות ע' קח.

¹⁰⁶ אור התורה דרושים לראש השנה ע' א"ש. ועוד נאמר שם: תקיעה – מים (חסד), שברים – אש (גבורה), תרועה – קול דממה דקה (רוח?).

¹⁰⁷ ח"א כד, ב.

¹⁰⁸ ועצם העובדה, ששאלה כל כך מתבקשת – אין לה התייחסות, הרי זה סימן שהתשובה עליה היא פשוטה ומובנת מאליה.

השיטה שתרועה היא קולות קצרים – תרועה שלנו:

בתיקוני זהר¹⁰⁹ על תקיעה שברים תרועה: באריכו . . בתבירו . . במהירו.

ב'אור ישראל' על תקוני זהר¹¹⁰ ביאר: "שלשלת דא תרועה, שהוא הרבה קולות והם כחדא כמו שלשלת . . והוא ממוצע בין ימין לשמאל, הרי הרבה קולות ועם כל זה הם כאחד".

זאת אומרת: שברים הם קולות מופסקים זה מזה – שיש הפסק ממשי בין קול לקול, לעומת תרועה שהם קולות רצופים, שאין רווח פנוי ביניהם. יוצא שתרועה דומה יותר לתקיעה, לעומת שברים.

[ואולי יש להביא דוגמא לזה, מההבדל שבין כלי שבור, לבין כלי שנידון לאבק, הנה האבק נראה כאילו הוא גוש אחד, לעומת שברי כלים גדולים שהם נפרדים זמ"ז ויש ביניהם רווחים. וכמו בדיני תערובות לעניין קמח כו' (ביורה דעה סימן ק"ט)].

ויש להעיר בכללות העניין, שלפעמים תרועה היא כנגד יצחק (גבורה)¹¹¹, ולפעמים תרועה כנגד יעקב¹¹² (רחמים). ויש ביאורים חלוקים בזהר לגבי שברים ותרועה, איזה מהם "דינא רפיא" ואיזה "דינא קשיא"¹¹³.

¹⁰⁹ ע, ב.

¹¹⁰ מז, ב. הובא בניצוצי זהר שם אות ט"ז.

¹¹¹ אברהם יצחק יעקב – תקיעה תרועה תקיעה.

¹¹² אברהם יצחק יעקב – תקיעה שברים תרועה.

¹¹³ בזהר ויקרא יח, א: שברים – פסקא (דינא קשיא). תרועה – קומטרא (דינא רפיא). ובזהר פנחס רלא, ב להיפך.

מנהגי אדמו"רי חב"ד בתקיעות

שיעור אורך התקיעה

על פי דין, תקיעה של סדר תש"ת או תר"ת – באורך ט' טרומיטין לכל הפחות; תקיעה של סדר תשר"ת – באורך ח"י טרומיטין לכל הפחות (שו"ע אדמו"ר הזקן¹¹⁴).

- והנה בסידור האריז"ל מונה את סדר תשר"ת – סך הכל 36 טרומיטין, היינו שכל תקיעה של תשר"ת מונה ל-9 טרומיטין (ולא 18). וע"פ הנ"ל צ"ע. ואמנם הפוסקים כתבו שבדיעבד יוצא בתשר"ת אם ארך 9 טרומיטין.

אם מאריך בתרועה בטרומיטין (כפי מנהגינו כדלהלן), האם עליו להאריך גם את התקיעה בהתאם?

משמעויות הפוסקים כי ע"פ דין יצא אם עשה כשיעור תקיעה של סדר זה לכל הפחות, שהן ט' טרומיטין בתר"ת וח"י טרומיטין בתשר"ת, [שאז הוא ודאי קול תקיעה ולא שברים].

אולם ע"פ פנימיות – משמע שהתקיעה צריכה להיות כשיעור כל מה שבפנים – ברשימת היומן¹¹⁵.

¹¹⁴ סימן תק"צ.

¹¹⁵ ע' שדמ. הובא בשלחן מנחם ח"ג ע' קד.

[ה'נטעי גבריאל' הביא דיעה כזו. וגם ב'פסקי תשובות'¹¹⁶. ומציינים ל'שפת אמת'¹¹⁷ – שדייק לשון הגמ' "שיעור תקיעה כתרועה").

אורחות חיים דין תקיעת שופר¹¹⁸: "והרשב"א ז"ל כתב . . אם רצה להאריך יותר אין בכך כלום והוא הדין לשברים, ובלבד שיאריך כנגדן בתקיעות שלפניהם ולאחריהם, והוא הדין לתרועה אם רצה לעשות אפילו מאה טרימוטות עושה, וכן נהגו דאי אפשר לצמצם, וכן כתב הרי"א ג'ל".

ואולם בכל זאת משמע, שבתקיעה שלפני התרועה, אין צורך להאריך כפי תוספת התרועה בפועל, כי אם כפי שיעור תרועה שממנו לא פוחתים¹¹⁹. ואשר בהוראת אדמו"ר הרש"ב, בתר"ת לא לפחות מ-24 תרועות, גם התקיעה צריכה להיות באורך 24 טרומיטין.

בתוך מאמר מאדמו"ר הרי"צ¹²⁰: "בכל הג' סדרים הרי תקיעה אחרונה זה שיעורה כדי הסדר כולה להיותה באה אחריהם וכוללת את כולם".

ב'היום יום' חלק שני¹²¹, אחרי שמפרט מספר הטרומיטין בתרועה: "התקיעה שאחרי כן הייתה נמשכת כמו שברים תרועה ותקיעה שלפניה".

וכן מתואר מעשה רב – (רשימת היומן¹²²). וכן מתואר ביומן מהנהגת הרבי בראש השנה תשכ"ה: תקיעה בתחילת סדר, לערך 3 שניות, תקיעה בסוף סדר, לערך 7 שניות.

¹¹⁶ סימן תק"צ סק"ד.

¹¹⁷ ראש השנה לג, ב.

¹¹⁸ אות י"א.

¹¹⁹ רשימת היומן ע' שמח.

¹²⁰ ספר המאמרים תרח"ץ ע' טז.

¹²¹ רשימת היומן ע' תפא. והוא לוח היום יום שהרכי החל לסדר לשנה שאחרי זה. ומכאן לכאורה נראה שיש הזה משום הוראה לרבים או עכ"פ שייכות לרבים.

¹²² ע' שדמ. שמז ואילך.

תקיעה גדולה

בשיחת ימים ראשונים של שנת תש"נ (מוגה)¹²³:

"... תקיעה גדולה, אשר התוקע נושף בכל כחו ומאריך בה עד כמה שאפשרי, שזה נעשה "בכל מאדך" שהוא כלי ל"תקע בשופר גדול לחירותינו".

- ביומן תשמ"א: "תקיעה גדולה" – ארוכה במיוחד.
- "מדיוק הלשון 'תקיעה גדולה' ולא 'תקיעה ארוכה' מובן, שהכוונה בזה היא לא רק לתקיעה גדולה בכמות, אלא גם (ובעיקר) לתקיעה גדולה באיכות. . . אלא שהיות שצריכים להמשיך זאת גם למטה מעשרה טפחים, כדי שהדבר יהיה באופן ד'וראו כל עמי הארץ' – צריך הדבר להתבטא גם בענין של כמות, תקיעה ארוכה כפשוטה"¹²⁴.
- המקור של 'תקיעה גדולה' בסיום התקיעות – מובא במהרי"ל הלכות ראש השנה.

אופן השברים

אודות שברים שעושים ד' או ג' וחצי – המקור לזה הוא בטור ובית יוסף (שיכול לעשות ד' וה' שברים).

וכן פסק בשו"ע אדמו"ר הזקן¹²⁵.

אודות הנהגת אדמו"ר הרש"ב בליובאוויטש בשברים – ושהיא הוראה לרבים – ראה 'שלחן מנחם'¹²⁶.

¹²³ ספר השיחות תש"נ ח"א ע' 15.

¹²⁴ התוועדות תשמ"ב ח"ד ע' 2112.

¹²⁵ סימן תק"צ סוס"ד.

¹²⁶ ח"ג ע' קה.

הוראת אדמו"ר הרי"צ לבעל תוקע: "שברים לעולם ד', וכל אחד של ג' קולות"¹²⁷. "לפעמים רצה [אדמו"ר הרש"ב] שאתקע ה' שברים (ולא ד')"¹²⁸.

- ביומן מראש השנה תשי"ב, שהרבי הורה למסור לבעל תוקע, שלאחר שברים יעשה כעין תקיעה קטנה.

- ביומן מראש השנה תשכ"ה, נרשם: שברים – 4 קולות עד 4 וחצי. פעם אחת – 6. [נראה הכוונה, כי מלבד ג' קולות השברים, מוסיפים עוד שני קולות, אחד לפניהם ואחד אחריהם, וזה הכוונה 4 וחצי. ולפי זה, אם מוסיפים עוד קול קצר, הוי 6 קולות ס"ה. או שמא הכוונה כמו באוצר מנהגי חב"ד דלהלן. ל.ל.].

והנה באוצר מנהגי חב"ד¹²⁹ הביא, שהרבי תקע "טו-או-טו, טו-או-טו, טו-או-טו". והיינו שבסוף כל שבר יש קול קצר [ע"ד תרועה], והוא כמו בכיה של גניחות בליווי קולות קצרים בסיום כל גניחה (כמו שמצוי במי ש'נחנק' מבכי).

ולכאורה היה נראה שזהו חידוש גדול לגבי קול שברים, אולם מסתבר שכן הוא מנהג אשכנז – רוסיא וליטא – נפוץ! הובא ב'פסקי תשובות'¹³⁰ וב'נטעי גבריא'¹³¹.

ובא לידי סידור ישן (ווילנא עדר"ת, עם תרגום רוסי), ובסופו תווי זימרה לקולות השופר, לפיהם בסיום כל שבר יש קול קצר כנ"ל (ובסוף תרועה – תקיעה קטנה כמנהג המובא בשו"ע).

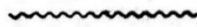
¹²⁷ רשימת היומן ע' שדמ. הכוונה – כל שבר באורך ג' טרומיטין כמ"ש בשו"ע. ולפי זה, השבר הרביעי ג"כ ארוך כמו הראשונים.
¹²⁸ שם ע' שמז.
¹²⁹ אלול תשרי ע' קכא.
¹³⁰ סי' תק"צ סק"ב.
¹³¹ ראש השנה ע' שנה-ה.

תוי־זמרה

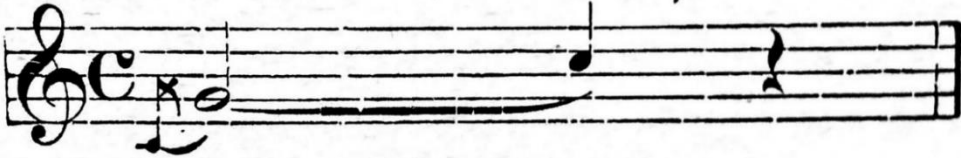
לקולות השופר

МУЗЫКАЛЬНОЕ ИЗОБРАЖЕНИЕ

звучковъ рога, исполняемыхъ въ день Новолѣтія.

Звукъ протяжный תקיעה

Звукъ перемежающийся שברים

Звукъ прерывистый תרועה

תרועה – כמות הטרומיטין

על פי דין, לכל הפחות – ט' קולות.

מנהגינו – מנהג חב"ד – להרבות בתרועה¹³².

• פעם אחת הגיע אל הרבי מהר"ש לראש-השנה אחד הרבנים החסידיים, והוא הבחין שב'תרועה' תקע הרבי ארבעים ושתיים 'טרומיטין'. החליט הרב להיכנס אל הרבי ולשאול לטעם הדבר. כשנכנס ל'יחידות' אמר לו הרבי: "סבור אתה שמחשבות זרות הן רק דברי שטות והבל? גם כשחושבים מה שלא צריכים, אפילו בענייני קדושה, הרי זה בבחינת מחשבות זרות"¹³³.

ולמרות זאת, מכך שאדמו"ר הריי"צ פרסם בפרטיות אודות מספר הטרומיטין ע"י רבותינו נשיאינו (כדלהלן), הרי ודאי שיש בזה עניין.

- אדמו"ר הזקן – תקע 63 קולות (היום יום חלק שני).
- אדמו"ר מהר"ש – תקע 42, 53, 72 קולות (כנראה בזמנים שונים).
- אדמו"ר הרש"ב לפעמים רצה מאדמו"ר הריי"צ שיתקע 42 (רשימת היומן ע' שמז).
- הוראה של אדמו"ר הריי"צ לבעל תוקע: לתרועה של סדר תשר"ת, לכל הפחות 12 קולות. לתרועה של סדר תר"ת – 24 קולות (רשימת היומן ע' שדמ).

ביומנים מהנהגת הרבי:

¹³² ועל דרך שמהגיגנו להרבות בסכך (אם כי לפי דין מספיק שיהיה צילתו מרובה מחמתו), ומנהגינו להרבות בהדסים בד' מינים (אם כי ע"פ דין מספיק שלשה הדסים). [ובמקום אחר הארכתי שגם מנהגינו לעשות ד' דפנות שלמות לסוכה הוא מלבד ההידור שמצד הדין ברמ"א, יש בו גם עניין פנימי של "להרבות" בעניין ה"ימינו תחבנקי" שבסוכה].

¹³³ ספר השיחות תש"א ע' 28.

- בראש השנה תשי"ב, ראש השנה הראשון לנשיאות, הרבי לא רצה לתקוע בעצמו, אבל הרבי היה ה'מקריא', היינו מראה באצבע לבעל תוקע (והבעל תוקע לא ממשיך לקול הבא עד הוראה של המקריא¹³⁴), וביומנים מסופר שהתקיעות היו ארוכות מאד.
 - ביומן תשט"ז (יום שני): בתרועות בתשר"ת תקע כ-50 טרומיטין, בתר"ת – כ-90 טרומיטין¹³⁵.
 - ביומן מראש השנה תשכ"ט: התרועות כמעט כולן היו של 30 קולות.
 - ביומן מיום ראשון של ראש השנה תשל"ט: תרועות בין 26 ל-32 קולות, תרועה אחרונה – בין 40 ל-50 קולות.
 - ביומן מיום שני של ראש השנה תשל"ט: התרועה האחרונה הייתה יותר מ-70 טרומיטין.
 - ביומן תשמ"מ (יום שני): ברוב התרועות כ-22 טרומיטין. בתרועה אחרונה – יותר מ-50.
 - ביומן תשמ"א: תרועה אחרונה – כ-50 קולות. וכן ביומן תשד"מ: תרועה אחרונה – 50 קולות לערך, לעומת 22 קולות בשאר תרועות.
 - תשמ"ג: התרועה האחרונה הייתה לערך 40-50 קולות.
- רבינו חננאל¹³⁶ כתב: "וקיימא לן דאית לן לאורוכי בתרועות כל מה דבעי, וכן מנהג בכל ישראל!"
- וכבר הובא לעיל מ'אורחות חיים': "והוא הדין לתרועה אם רצה לעשות אפילו מאה טרימוטות עושה, וכן נהגו!"

¹³⁴ ראה עד"ז רשימת היומן ע' שמז.

¹³⁵ ביומן המקורי רשום להיפך, וקצת ניכר שהוא טעות.

¹³⁶ ראש השנה לג, ב.

הדגמות – תקיעות של הרבי

[הרב מנחם מענדל שי' גרונר מקרית גת מתאר איך הרבי תקע בשופר. המשך](#)

[– חלק שני.](#)

[הרב בועז שי' יורקוביץ, מספר:](#)

- **תקיעה אחרונה** כמו כל מה שלפניה ביחד, יותר ארוכה מתקיעה ראשונה, והרגישו זאת אצל הרבי;
- **השברים**, לא קול ישר חלק, כי אם **קול עולה ויורד** בגלים. השליח הוותיק הרב שמואל שי' לו, מדגים התקיעות של הרבי.

- **תקיעה ארוכה, בלי שום עליה בסופה.**
[הערת העורך: בפסקי תשובות¹³⁷ ובנטעי גבריאל¹³⁸ הביאו שיטה, שתקיעה צריכה להיות **בקול ישר ולא עולה ויורד**¹³⁹. ולכאורה, כן מובן גם מכך שתקיעה נקראת "פשוטה", ללא התחלקות. והנה, במאמר מופיע¹⁴⁰: "וכמו שאנו רואים במוחש, שכל מה שקול פשוט דתקיעה נמשך במרחב יותר, הנה הקול מחריד ביותר". (א) יש לומר שהקול מתרחב היינו נשמע חזק יותר, עלייה בעוצמת הקול, אבל לא עלייה ושינוי בגובהה הטון. (ב) גם אם יש עלייה בטון, צריכה להיות עלייה בקו ישר, ולא בגלים או בעליה תלולה בסיום].

- שברים כנ"ל – **בקול עולה ויורד** כמו גלים.
- בסיום השברים – **שני קולות קצרים.**
- בסדר תשר"ת – הפסק ניכר בין שברים לתרועה.

¹³⁷ ס"י תקפ"ו סק"ה.

¹³⁸ ר"ה ע' שנא.

¹³⁹ בפסקי תשובות שם הערה 14 מציינים לראשונים. והמקורות שהביא הנטעי גבריאל לא זכיתי להבין מניין הדיוק בזה.

¹⁴⁰ ספר המאמרים תש"ה ע' 1. ושם לפני זה: "דקול התקיעה הוא קול פשוט שבא מן המיצר אל המרחב".

המשפיע הרב יוסף יצחק שי' אופן, מדגים התקיעות של הרבי.

- השברים כנ"ל – קול עולה ויורד.
- בשני קולות בסיום השברים, הראשון – ארוך יותר (אלא שאינו עולה ויורד), והשני – נקודה.

המשפיע הרב יצחק שי' אקסלרוד, בשם אביו הרב אקסלרוד שי' מחיפה, ששמע מאביו – הרב משה אקסלרוד ז"ל שלמד בליובאוויטש, מדגים התקיעות, ומציין:

- החצי-שבר שבסוף שברים חייב להיות לא קצרצר (זה בעיה כי אז הוא תרועה כו') אלא ארוך קצת, וכך זכור לו מתקיעות הרבי.
- וגם, זוכר מפורש שהתרועה אצל הרבי הייתה איטית, ומדגים את הקצב, וכך שמע מאביו כנ"ל. מדדתי, יוצא לערך, רבע=70, שמיניות (=140 בדקה). וכן אמר לי ר' אלישיב שי' קפלון שהתרועה הייתה ממש איטית, ולא כמו ה"ריות" שעושים היום.

בין סדר תקיעות לסדר טבילות

מעניין להעיר: הרבי הורה לבעל תוקע (הרב יוסף מ"מ טננבוים) לטבול 9 טבילות, "דג – פשוט – דג" ג' פעמים¹⁴¹.

דהיינו בסדר הבא –

- דג – פשוט – דג;
- דג – פשוט – דג;

¹⁴¹ אם כי ככל הנראה סדר טבילות זה לא שייך לבעל תוקע ולראש השנה בלבד, והייתה הוראה כזו מהרבי גם בזמנים אחרים (קובץ יגדיל תורה (ירושלים ת"ו) גיליון י"ב ע' 100).

- דג – פשוט – דג.

ולכאורה סדר טבילות זה דומה בצורתו לסדר תקיעות השופר בחלוקה של "שלוש של שלוש שלוש", תר"ת תר"ת תר"ת (שהוא סדר התקיעות מן התורה)

- תקיעה – תרועה – תקיעה;
- תקיעה – תרועה – תקיעה;
- תקיעה – תרועה – תקיעה.

טבילה "כעין דג", היינו במתיחת ובפישוט כל הגוף (אדמו"ר הזקן ב'דיני תקוני המקווה ועשייתה' בתחילתו, וכן אמר אדמו"ר הצמח צדק שכן הוא עיקר הטבילה – רשימת הרב לנדא ז"ל מהוראות אדמו"ר הרש"ב) – ע"ד תקיעה שהוא קול פשוט וארוך, "פשוטה לפנייה ופשוטה אחריה";

ואילו טבילה "פשוט" – הכוונה באופן הרגיל, בלי מתיחת הגוף כי אם בהטייה (היפך משמעות 'פשוט' במובן של שופר פשוט או קול פשוט), שאז תנוחת הגוף היא באופן 'כפוף', והוא ע"ד תרועה שאיננה קול פשוט כי אם קול שבור, 'כפוף'.

ויש להעיר בזה על השייכות בין עניין השופר לעניין המקווה – כפי שרואים שייכות בכמה פרטים בין הביאור במאמר "כוונת המקוה מהבעל שם טוב ז"ל" בסידור עם דא"ת, לבין המאמר "להבין ענין תקיעת שופר עפ"י כוונת הבעש"ט ז"ל" בסידור עם דא"ח (בשניהם – המשכת התענוג כו'. בשניהם – יש עניין הפשיטות, מים פשוטים במקווה וקול פשוט בשופר, בשני המאמרים מבאר באריכות בעניין אות א' בקול פשוט; ובפעולתם – גם שופר וגם מקווה ממתיקים דינים כמבואר שם).

מנהג כיסוי השופר: מקורו וטעמו

המנהג לכסות את השופר בשעת הברכות הוא מנהג נפוץ, הובא ב'פסקי תשובות'¹⁴², ולהלן נראה מקורותיו, הגדרותיו וטעמיו.

בהגהות לספר מנהגים לרבי אייזיק טירנא¹⁴³, שהוא ספר מנהגים קדמון¹⁴⁴:
"צריך התוקע לכסות השופר בשעת הברכות".

הביאו ה'אליה רבה'¹⁴⁵: "כתב הגהות מנהגים צריך לכסות השופר בשעת ברכות". הביאו דרך החיים¹⁴⁶.

'עמק ברכה' (לאבי השל"ה. אמסטרדם תפ"ט) דיני תפילת ראש השנה, מביא מנהג זה בשם ה'ב"ח. וכן בקיצור השל"ה (מסכת ראש השנה): "צריך התוקע לכסות השופר בשעת הברכה ובין כל סימן וסימן. ב"ח".

ה'באר היטב'¹⁴⁷: "ויש לכסות השופר בשעת ברכה. ב"ח".

מטה אפרים¹⁴⁸: "ונוהגין לכסות השופר במפה הפרוסה על השלחן, ויהיה מכוסה עד גמר הברכות".

לכסות "במפה שעל השלחן" – כן הוא גם בסידור יעב"ץ סדר תקיעת שופר סקל"ב.

ב'כף החיים'¹⁴⁹ הוסיף: "כן צריך לכסות השופר בין כל סימן וסימן. קיצור של"ה שם. ולפי זה צריך לכסות בכל זמן שאין תוקע בו, כגון באמירת אשרי ובעמידה וכו'".

¹⁴² סימן תקפ"ה ס"ק ד'.

¹⁴³ אות ק"כ.

¹⁴⁴ ר' יצחק אייזיק טירנא היה חברו של בעל מנהגי מהרי"ל.

¹⁴⁵ ס"י תקפ"ה ס"ק ח'.

¹⁴⁶ סימן קמ"ד ס"ג.

¹⁴⁷ ס"י תקצ"ג ס"ק ג.

¹⁴⁸ ס"י תקפ"ה ס"ג. ובאלף המגן שם סק"ז מציין לטעם הרד"ל.

¹⁴⁹ סימן תקפה ס"ד.

ב"פתחי עולם ומטעמי שלחן" על שלחן ערוך אורח חיים¹⁵⁰ (להרה"ג הרה"ח ר' דובער קרסיק, מחסידי אדמו"ר הצ"צ והמהר"ש), מביא מ'מעמק ברכה', ופלפל בזה, שלא נמצא בב"ח. והעלה שהוא ט"ס כו'. וכן מזכיר האליה רבה כו'. וסיים – "והנה ראיתי שכ' הג' החסיד כו' מוהר"ר יצחק אייזיק זצוקל מהאמליא דלכך נהגו לכסותו משום דכתב הפר"ח (הובא לעיל סימן תקפ"ה סיג סק"ה) דאם הי' סבור שהשופר כשר צריך לחזור ולברך ולתקוע מתחלת התקיעות. ולכאורה לא מסתבר לתקן לכסות משום דבר דלא שכיח, וגם אם בפירוש כיון לכך לכאורה לא מהני, דהוי הפסק בין ברכה לתקיעה ועיין סימן תקצ"ב סיג, ולא דמי להא דסימן תקפ"ה סיג". עוד הזכיר שם: "די בזה שהתקוע אוחזו בידו ויכול לכסותו בטליתו וכיו"ב" (כדי שלא יהיה גלוי לפני כל הציבור).

בנטעי גבריא¹⁵¹ מציין למפלפלים בטעם המנהג:

- בשו"ת אבני נזר¹⁵² מנסה לבאר הטעם מפני שהמצווה היא לא השופר אלא קול השופר.
- שו"ת מנחת אלעזר¹⁵³ – תמחה על כל השקו"ט של ה'אבני נזר' הנ"ל, ומסיק שהטעם הוא כפי הרד"ל בס' קדמות הזהר.

באוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי¹⁵⁴ מציין בזה:

- בלקוטי מהרי"ח¹⁵⁵, נותן טעם כיסוי השופר בדרך אפשר, על מנת שלא ישלוט בו בשטן, וע"פ מעשה שפעם אחת לא יכלו לתקוע והפכו השופר ואמרו ויהי נועם כו'.

¹⁵⁰ סי' תקצ"ג סק"ג.

¹⁵¹ ראש השנה ע' שלז.

¹⁵² אר"ח סימן תל"א.

¹⁵³ מונקאטש. ח"ד סי' לו.

¹⁵⁴ ע' קיג.

¹⁵⁵ ח"ג ע, א.

• ה'שדי חמד'¹⁵⁶, מביא יש אומרים שטעם כיסוי השופר הוא ע"פ הסוד. ואח"כ מביא ע"פ מדרש, שאברהם הצניע את יצחק בשעת בנין המזבח עד העקידה כו' (מאמר קדמות הזהר להרד"ל).

באוצר מנהגי חב"ד¹⁵⁷, שבשעת התקיעות – השופר גלוי.

עוד הנהגה מעניינת, מביא ה'מטה אפרים'¹⁵⁸: "ונוהגין להניח אצל התוקע כל השופרות שימצא בבית הכנסת. . . כאשר יתקלקל אחד מבלי יכולת לתקוע בו אזי יתקעו בשופר אחר, והברכה תהיה גם עליו".

הערת העורך¹⁵⁹: לעניות דעתי, טעם כיסוי השופר הוא ע"פ פנימיות¹⁶⁰. היות ותקיעת שופר מבלבלת השטן – יש בכיסוי השופר משום לבלבל השטן. ובשופר תלוי הגורל של כל השנה – הרי כיסוי השופר הוא משום עין הרע. והשופר פועל למעלה עד פנימיות העצמות, אחרי שבערב ר"ה היה סילוק החיות וכו' עד שורשו בהעלם עצמותו – עד לשעת התקיעות¹⁶¹, הנה לכן גם בשופר יש עניין של כיסוי, והוצאתו מכיסוי. ואולי רמז לכך בכתוב "שופר בכסא [ליום חגנו]" (תהלים פא), שגם השופר צריך להיות מכוסה. עכ"פ אין לתמוהה על מצווה רמה ונישאה (וגורלית) כזו, שיש להצניעה, כמו שמצניעים דבר סודי או דבר יקר ערך ביותר. [ובהליכה למבצע שופר, ודאי יש ללכת עם שופר גלוי, לפירסם מצוות היום ולעורר יהודים כו'].

¹⁵⁶ אסיפת דינים מע' ר"ה ב אות יד.

¹⁵⁷ שם ע' קיט.

¹⁵⁸ אלף המגן' למטה אפרים סימן תקפ"ה ס"ק ר'. מצייין לשו"ת בנין עולם (סי' ל"א) שם מפלפל באריכות אם הביאו לפניו שופר אחר האם צריך לברך שוב.

¹⁵⁹ בקובץ "ירושתינו" (מכון מורשת אשכנז) ספר חמישי, מופיע מאמר חקירה ארוך בנושא. ורצונו לומר שבמקור הקדמון היה במקום "לכסות השופר" – "לנסות השופר". אולם, מלבד אשר מנהג זה – לנסות השופר – לא מצינו, ולא שייך לנסות השופר "בשעת הברכות" אלא רק לפני הברכות, וגם הנהגה כזו תהיה חידוש גדול, הנה לכאורה צע"ג מדוע לנסות השופר ביום ר"ה (אם כי לא נקרא תקיעה שלא לצורך), הרי היה צריך לנסות השופר (ע"ד תוקעין להתלמד) זמן מה לפני ראש השנה.

¹⁶⁰ וגם מה שכתבו, שלא נמצא בב"ח. הנה אבי השל"ה היה בעצמו בתקופתו של הב"ח (ואף היה מבוגר ממנו), והשל"ה עצמו היה בן גילו של הב"ח (ושניהם למדו אצל ר' שלמה לייבושיץ מלובלין), וייתכן ששמעו מסורת בע"פ מהב"ח או שזה היה מנהג הב"ח וכיו"ב, וכידוע שהב"ח היה שייך לפנימיות התורה, הב"ח חיבר ביאור על הפרדס להרמ"ק וכו' (ראה ספר הזכרונות פ' ס, שרבו של הב"ח היה חבר של ר' אליהו בעל שם, ור' יואל בעל שם היה תלמידו בנגלה, ולימים דיבר עמו גם בתורת הנסתר כו').

¹⁶¹ תניא, אגרת הקודש סימן י"ד, עי"ש.

- אודות ניגון הפסוקים שאחרי תקיעת שופר, "אשרי העם" וכו', ראה [כתבה מיוחדת בקיר הניגונים](#).
- אודות ניגון 'תנועה לראש השנה' של אדמו"ר הזקן, שרבותינו נשיאינו היו מנגנים במיוחד לפני תקיעת שופר, ראה [סקירה מקיפה בקיר הניגונים](#).

כמה לתקוע במבצעים?

הערה: לא באתי כלל לפסוק להלכה ולא למעשה, אלא רק להביא מקור הדין. בראשונים ישנן שתי השיטות: האם 30 קולות – ג' פעמים תשר"ת, ג' פעמים תש"ת וג' פעמים תר"ת – הם מצד "ספיקא דאורייתא לחומרא"¹⁶⁵ (שנסתפק לנו האם 'תרועה' האמורה בתורה היא גנוחי או ילולי), או, שמדאורייתא יוצא ידי חובה בין בשברים ובין בתרועה¹⁶⁶ – ה'בית יוסף' מביא בזה שורה של ראשונים שסוברים כן: הרא"ש והר"ן בשם רבינו האי גאון, ריטב"א.

בשו"ע אדמו"ר הזקן, בסימן תק"צ – מבאר בפשיטות ובפרטיות לפי השיטה הראשונה (ע"פ הרמב"ם¹⁶⁷).

אולם בסימן תקצ"ב ס"ד מביא את השיטה השנייה (וגם זה יסוד פסק הרמב"ם¹⁶⁸) – "אלא מראין בתקיעות מעומד, שכל ספיקות התרועה הן נקראים תרועה, ואדם יוצא בהם ידי חובתו, ולכך תוקעין פעם אחת תשר"ת פעם אחת תש"ת פעם אחת תר"ת, כדי להראות שכל אחד ואחד מסדרים

¹⁶⁵ ראה תוספות ד"ה שיעור תרועה (ר"ה לג, ב).

¹⁶⁶ לשיטה זו, תוקעים 30 קולות על מנת שלא לחלוק במנהג כו'.

¹⁶⁷ הלכות שופר פ"ג ה"א: "תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק . . ואין אנו יודעין היאך היא . . לכך אנו עושין הכל".

¹⁶⁸ פ"ג ה"י – הי"ב. ומקורו ברי"ף (ר"ה י, ב). והביאור שבפנים הביא הר"ן על הרי"ף שם לשיטת רב האי גאון.

הללו הן נכונים וכשרים". ומביא זאת כהנחה פשוטה, בלי "יש אומרים" וכדומה.

- ראה פסקי תשובות¹⁶⁹ ונטעי גבריאל¹⁷⁰ ר"ה – גבי התקוע בבתי הרפואה כו', שבדיעבד (אם מפני שאין לו יותר כח לתקוע ל' קולות, או מפני דחק הזמן של השומעים וכדו') יסמוך על השיטה השנייה. אלא שלפי השיטה הראשונה, עדיף שיתקע תשר"ת תשר"ת תשר"ת¹⁷¹.
- והנה ע"פ הפנימיות, מה שתי הצורות של שברים ותרועה, אינם מפני ספק, כי אם אלו הם שני עניינים, שע"פ הסוד צריך את שניהם¹⁷². כמו תפילין רש"י ור"ת, שע"פ דין זהו מפני ספק דאורייתא, אך ע"פ הסוד אלו הן שתי בחינות כו'. ועד"ז הסדר של תשר"ת תש"ת ותשר"ת, יש בהם משמעות ע"פ הסוד וכפי שהובא לעיל בהרחבה.

¹⁶⁹ ס"י תק"צ סק"א.

¹⁷⁰ ראש השנה ע' שכד.

¹⁷¹ ר"ת – מובא בר"ן שם. ולהעיר שה'אשל אברהם' (שבהערה הבאה) מתייחס אל שברים-תרועה לא כספיקא כי אם כספיק ספיקא. (שעל ספיק ספיקא דאורייתא לא אומרים לחומרא כו').

¹⁷² להעיר כי ה'אשל אברהם' (בוטשאטש) ס"י תק"צ כתב על שברים ותרועה: "אלו ואלו דברי אלקים חיים".

דין נשימות בתקיעת שופר

בשלחן ערוך דיני תקיעה שופר, אנו פוגשים כמה סעיפים המדברים אודות נשימה: המקומות בהם אין לנשום (משום שאז הקול מופסק לשני קולות), ומקומות בהם צריך וחובה לנשום, ומקום בו הנשימה שנויה במחלוקת.

כל מי שמנגן בכלי נשיפה, מכיר היטב את המושג של "נשימות". גם בחוקי הנגינה, להבדיל, ישנם כללים לגבי לקיחת נשימה: המנגן בכלי נשיפה, לוקח אוויר, ובמהלך הנגינה – האוויר אוזל, ועליו לחשב מראש את הנשימות באופן שלא יצטרך לנשום – להפסיק – באמצע מהלך מוזיקלי (תנועה) כי אם בסיומי משפטים או על כל פנים מקומות של פסיק ו'אתנחתא'.

כאשר למדתי את הסעיפים הללו – של דיני נשימה בתקיעת שופר – בשלחן ערוך, הנושא היה כל כך מוכר לי בפרקטיקה וקרוב לליבי מנגינה בחליל, אבל ראיתי מצוי, שמי שאין לו רקע של נגינה בכלי נשיפה, לא תמיד יודע לפענח שאכן מדובר על נשימה כפשוטה (ולא על איזה סוג הפסק סימלי), וגם אם כוונת השו"ע ברורה – עדיין אדם רגיל פחות רגיל ומיומן לשמירה על "כללי הנשימה" בפועל.

מה גם, שלעומת "כללי הנשימה" בחוקי המוזיקה הרגילים, הנה העובר על הכללים, פוגם במצקת ביופי הניגון ודיוקיו, אולם כללות הניגון – נשאר קיים. לעומת זאת, העובר על "כללי הנשימה" במצוות שופר – להבדיל, שדקדוקי המצווה הן גם כן חלק מרצון העליון (והיא הגבלה עצמית¹⁷³, ו"כל העולמות עליונים ותחתונים תלויים בדקדוק מצוה א'¹⁷⁴, ובפרט במצוות שופר שממשיכה פנימיות ועצמות אוא"ס כו'), הרי עלול ח"ו לגרום שהמצווה לא תהיה כתיקונה ולא יצא ידי חובתו.

¹⁷³ ד"ה אלה תולדות נח תרס"ו.

¹⁷⁴ תניא קונטרס אחרון ד"ה דוד זמירות.

ולכן ראיתי לנכון לעורר ולהדגיש באופן מיוחד את דיני הנשימות בתקיעת שופר (וידוע שכל החכמות מקורן הוא בתורה. ולכן יש לומר, ש"כללי הנשימות" שבחוקי הנגינה – מקורם ושורשם הוא ב"כללי הנשימות" שבתורה), והנני ממליץ לבעלי התקיעה להתאמן לתקוע מספר פעמים את סדרי התקיעות – תשר"ת, תש"ת, ותר"ת – תוך כדי שימת לב על כל המקומות בהם יש לנשום, וכל המקומות בהם אין לנשום.

ומעניין לציין, שהן ב"פסקי תשובות", והן ב"נטעי גבריאל", בנוגע לדין נשימות בתקיעת שופר, מדייקים דווקא מלשונו הזהב של שו"ע אדמו"ר הזקן, שהכוונה היא על "נשימות ממש".

המקומות שאין לנשום

התרועה, וכן הג' שברים שהם במקום התרועה, "צריך לעשותן בנשימה אחת". ואם הפסיק בנשימה בתוך תרועה או בתוך שברים – "לא יצא", משום "שתרועה אחת אמרה תורה ולא מופסקת לשתי תרועות"¹⁷⁵.

- ורק בזה יובן הפלאת התיאורים המובאים לעיל, שאדמו"ר הזקן היה תוקע 63 טרומיטין, ואדמו"ר המהר"ש – 72 טרומיטין, משום שכל ריבוי הקולות הנ"ל היו על נשימה אחת, כי אם נושמים באמצע – לא יוצאים ידי חובה.

¹⁷⁵ על פי שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סימן תק"צ סעיף ח'.

המקומות שיש לנשום

בין תקיעה לבין שברים/תרועה שאחריה, וכן בין שברים/תרועה לבין התקיעה שאחריהן – צריך לעשות נשימה¹⁷⁶.

אם לא נשם בתוך תר"ת או תש"ת, אם הפסיק קצת¹⁷⁷: יש אומרים שיצא (ירושלמי סוף ר"ה: "בנפיחה אחת". רא"ש פ"ה ה"י. טור. פרמ"ג, א"א סק"ד), ויש אומרים שלא יצא (רבינו ירוחם בדעת הרא"ש, ב"י בשם תוספתא פ"ב הי"ב, אליה זוטא סק"ט בדעת הלבוש. דיעה הב' בשו"ע ס"ה).

ההכרעה בין שתי הדיעות: "העיקר כסברא ראשונה (שאם הפסיק בלי נשימה – יצא ידי חובה), מ"מ יש לחוש לסברא אחרונה ויחזור ויתקע כל הג' קולות"¹⁷⁸!

המקום השנוי במחלוקת

בתוך "שברים-תרועה" של סדר תשר"ת, יש מחלוקת¹⁷⁹: יש אומרים שצריך לנשום בין שברים לתרועה (שיטת ר"ת¹⁸⁰. וכן היא הכרעת הרמ"א: "והמנהג הפשוט לעשות בשתי נשימות ואין לשנות"), ויש אומרים שאין לנשום (רמב"ן. רא"ש) – אך גם לדיעה שאין לנשום ביניהן, מכל מקום "יפסיק מעט ביניהם בענין שיהיו נחלקין לשתי קולות".

¹⁷⁶ כל הבא להלן – ע"פ שו"ע אדמו"ר הזקן שם סעיף ט'.

¹⁷⁷ באופן שמופסק לשני קולות. אבל אם תקיעה יחד עם שברים/תרועה היו נשמעים כמו קול אחד ממשיך, אז פסול גם לדיעה זו.

¹⁷⁸ בפשטות, היות ותקיעת שופר בראש השנה היא דאורייתא, ולחזור ולתקוע עם נשימה זה לא יוצר שום בעיה או הפסד, ולכן מצד ספיקא דאורייתא יש לצאת ידי הדיעה המחמירה.

¹⁷⁹ כל הבא להלן – ע"פ שו"ע אדה"ז שם בסעיפים ח'-ט'.

¹⁸⁰ הטור כותב על זה: "וכן כתבו רוב המפרשים שחשבו ל' קולות בתקיעות".

אחרי שמביא שתי הדיעות, אדמו"ר הזקן מסכם – על פי הרמ"א – "והמנהג במדינות אלו כסברא ראשונה, ואין לשנות המנהג מפני המחלוקת", זאת אומרת שעושים שברים תרועה בשתי נשימות.

"אבל במקום שאין מנהג קבוע", לצאת ידי שתי הדיעות, היא הכרעת שו"ע המחבר – "וירא שמים יצא ידי כולם"¹⁸¹, בתקיעות מיושב – לעשות בנשימה אחת (כי י"א שבזה יוצא י"ח לכל הדיעות), ובתקיעות מעומד (במוסף) יעשה שברים-תרועה בשתי נשימות.

הרבי סיפר בסעודת יום א' דראש השנה תשכ"ט¹⁸²: "שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שאביו – אדמו"ר הרש"ב – כשתקע, היה מפסיק בין שברים לתרועה. אך לא שאלתיו האם היה זה מטעמי בריאות, או מצד הענין שבזה".

ובאוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי¹⁸³ מעיד: "ומהרה"ח רמ"ד רבין ע"ה שמעתי, שהוא היה תוקע אצל אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, והרבי לא הסיר את אצבעו מה"שברים" עד שהפסיק התוקע בנשימה". ומכאן משמע, שהיה זה דיוק בדווקא.

ברשימת היומן¹⁸⁴: "פעם רצה אדמו"ר [הרש"ב] נ"ע שאתקע בנשימה אחת, ועשיתי כן בסדר אחד". ומשמע שהיה זה בלתי רגיל.

מעדויות אלו נראה, שרבותינו נשיאינו נהגו כפי הרמ"א, שהוא "המנהג במדינות אלו" כנ"ל, שגם אדמו"ר הזקן פסק, שאין לשנותו במקומות אלו, ומנהג ישראל תורה הוא. אך לא באתי להכריע בזה כי אם להציג את הסוגיה.

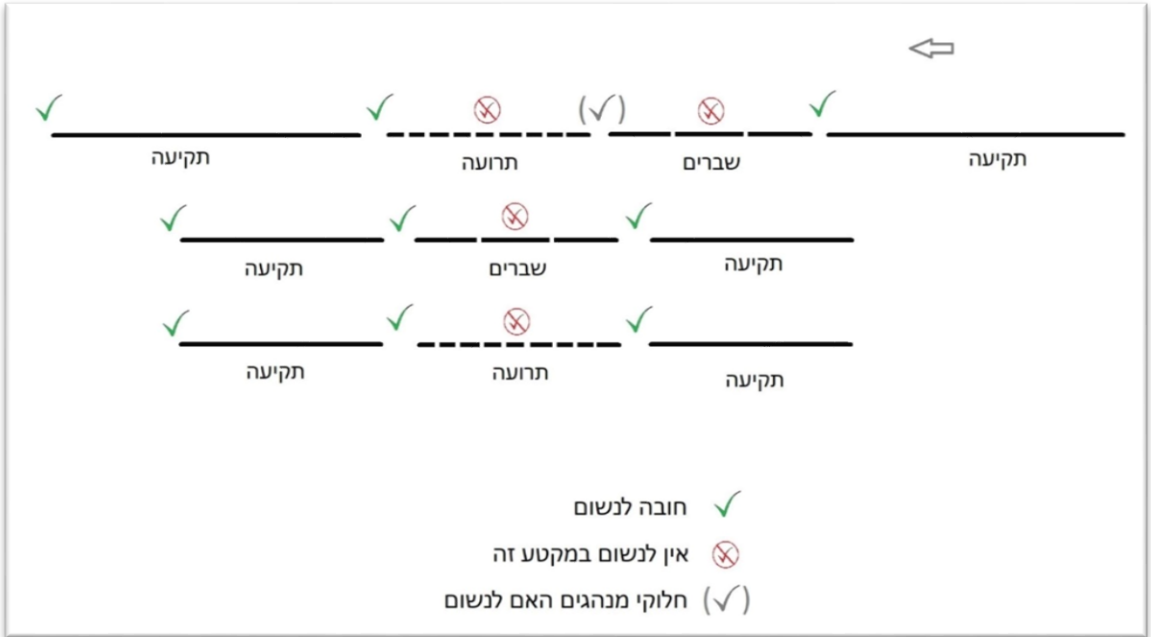
¹⁸¹ להעיר כי הב"י כתב "ולכן היה ראוי להנהיג לתקוע תשרי"ת ששה פעמים, הג"פ שברים ותרועה בנשימה אחת, והג"פ בהפסק ביניהם. והעולם לא נהגו כך...".

¹⁸² המלך במסיבו ח"א ע' רלו.

¹⁸³ ע' קכב.

¹⁸⁴ ע' שמז.

טבלת סיכום לדיני נשימות

שופר של בהמה

תוכן תקיעת שופר היא צעקה, צעקת הקול וצעקת הלב. ועל פי זה צריך להבין מדוע תוקעים בשופר של בהמה, כפי ששואל אדמו"ר האמצעי (עטרת ראש שער ראש השנה¹⁸⁵): "אך הנה עדיין אינו מובן למה צריכים לתקיעת קול שופר גשמי, אם העיקר הוא התשובה בעומק הלב כנ"ל, היה די בצעקת הלב בקול פשוט מן המצר שזהו עיקר המכוון בתקיעת קול שופר. . שבצעקת הלב ודאי מעורר רחמים רבים יותר מע"י קול גשמי דשופר כו".

על שאלה זו נאמרו כמה הטעמים:

(א) מטרת השופר היא, שהתקיעה (צעקת הקול וצעקת הלב) תבוא בעשייה בפועל, כידוע מעלת מצוות מעשיות על פני מצוות שבדבור ובמחשבה.

(ב) שופר של בהמה לבטא את ביטול האדם, שאדם ובהמה שווים, כפי הנאמר "אדם ובהמה תושיע"¹⁸⁶, "בני אדם שהם ערומים בדעת כאדם ונמשכים אחריו כבהמה"¹⁸⁷. "בהמות הייתי עמך"¹⁸⁸.

(ג) לעורר רחמים רבים לא רק על חיי הנשמות (שזה ע"י צעקת הלב) אלא גם על חיי הגוף, שזה ע"י שופר של בהמה וצאן גשמי, "ולכן צריך לתקוע. . דוקא בשופר גשמי. . ועי"ז. . שיהיו השפעות גשמיות"¹⁸⁹.

¹⁸⁵ פרק י"ט.

¹⁸⁶ תהלים לו, ז. ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' תרנב.

¹⁸⁷ חולין ה, ב. ספר המאמרים תר"מ ח"ב ע' תקמד. תתקט.

¹⁸⁸ אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ע' תתצז.

¹⁸⁹ לקוטי תורה דרושים לראש השנה נט, ב. עד"ז עטרת ראש שם.

שופר של בהמה – ולא חיה

התקיעה היא "בקרן של בהמה ולא בשל חיה כמו קרן הצבי או שאר חיה"¹⁹⁰, כענין "רוח הבהמה היורדת היא למטה"¹⁹¹.

- וכן הוא בשלחן ערוך אדמו"ר הזקן¹⁹²: "והוא הדין קרני רוב החיות שהם עצם אחד ואין שמם שופר, שאין נקרא שופר אלא קרנים החלולים. . כי שופר הוא מלשון שפופרת, אבל קרני רוב החיות הם עצם אחד ופסולין אפילו בדיעבד כמו של פרה ושל שור".

שופר תלוש מהבהמה – דומם

השופר צריך להיות תלוש ולא מחובר לבהמה, בחי' דומם, כדי להמשיך למטה מטה עד הדומם שבעשיה¹⁹³.

שופר של איל – ולא של פרה

לוקחים שופר של איל, שקולו של איל (וכבש¹⁹⁴) הוא רחמים, ולא שופר של פרה, שפרה היא מקו הגבורה – "לפי שהצאן טבעם ומהותם בבחי' שפלות יותר משאר בהמה, והרי הקול יעיד על זה, שהרי קול הצאן יוצא מהם בבחי' שפלות בצעקת קול רחמים ביותר (וכמ"ש במדרש¹⁹⁵ 'קול גדיים' כו'), אבל צעקת קול דפרה הוא בבחי' הגבהת והרמת קול בהתנשאות ויש"¹⁹⁶.

¹⁹⁰ מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ע' תתקסא.

¹⁹¹ קהלת ג, כא.

¹⁹² ר"ס תקפ"ו.

¹⁹³ ספר המאמרים מלוקט ח"א ע' שמח. ח"ג ע' יא. ח"ה ע' ו.

¹⁹⁴ עד שנה – נקרא כבש, ומבין י"ג חודש ואילך נקרא איל – מסכת פרה פרק א' משנה ג'.

¹⁹⁵ אסתר רבה ספ"ט.

¹⁹⁶ סידור עם דא"ח רלה, סע"ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ע' תתקסא. עיי"ש.

ובעטרת ראש¹⁹⁷: "וכמו קרן השור שמנגח כו' בבחי' הדין והגבורה", לעומת הכבש והאיל שהם בחי' רחמים ממדתו של יעקב אבינו, "והכשבים הפריד יעקב".

טעם נוסף מופיע בעטרת ראש שם: "ובמקום אחר מבואר בטעם שופר של איל דוקא, לפי שהאיל מרקד ברקוד שלמטה מן הדעת, כמו 'ההרים רקדו כאלים' כו' וכו' והוא בחי' בטול שלמטה מן הדעת, ששרשו בבטול עצמי . . שלמעלה מן הדעת".

• שופר מקרני ראם – פסול¹⁹⁸.

"שופר של יעל פשוט": יעל האלפים

בלקוטי תורה דרושים לראש השנה¹⁹⁹: "ולכן צריך להיות השופר דוקא של איל או של יעל".

בספר המאמרים תש"ב²⁰⁰ מביא את הסוגייה עם רש"י ותוספות:

"שופר של ראש השנה – של יעל פשוט" (משנה ר"ה כו, ב). ופירש רש"י: יעל – שטיי"ן בו"ק. בתוספות ד"ה של יעל פשוט – "פירש בקונטרס, חיה שכן שמה, וקורין אותה אשטנבו"ק [היינו, שיעל הוא חיה], ובערוך פירש היא כשבה נקבה [ולפי זה היא בהמה], וקרן הכשבה רגיל להיות פשוט". מסקנת

¹⁹⁷ פרק י"ט.

¹⁹⁸ שו"ע סימן ריש תקפ"ו. ופלפל בזה ב'שדי חמד' אסיפת דינים מערכת ראש השנה, ב' אות ל"ה.

¹⁹⁹ נט, ב. וראה בלקוטי שיחות חלק ל"ב ע' 135 הערה 18, שזוהי דוגמא לגבי מה שמצינו בתורת החסידות ביאורים (בנוגע לעבודה בפועל) לפי דיעות שנדחו להלכה. אגרות קודש כרך י"ג ע' שסא. [אם כי להלכה גם שופר של יעל כשר, וכפי שהאריכו הראשונים בסוגיית הנ"ל וכפי שנפסק בשו"ע. וגם צורת השופר שצ"ל כפוף איננו לעיכובא וכשר גם שופר פשוט (כלשון "שופר כפוף עדיף טפ"י)]. וגם לכאורה השופרות של היעלים אינם פשוטים לגמרי ויש להם כיפוף וצ"ע].

²⁰⁰ ע' 3.

התוספות כרש"י שיעל הוא חיה – מן הכתוב "הרים הגבוהים ליעלים", וגם "ואקו ודישן" מתרגמים "ויעלא ורמא".

במהדורת הרב שטיינזלץ מציין כי שטיינבו"ק שהוא מן הגרמנית steinbock. ופירושו – 'שטיין' = סלעים; 'בוק' – יעל. ונקרא היום "יעל האלפים" (אלפים הם 'הרים הגבוהים'). וכן ברש"י פרשת ראה²⁰¹: "ואקו. מתורגם יעלא, יעלי סלע"²⁰², הוא אישטיינבו"ק".

במאירי²⁰³: "יעל והוא מין חיה כמו שאמר 'יעלי סלע', היא החיה הנזכרת בתורה בשם 'אקו', והוא תיש הבר ונקרא בלשון לע"ז בו"ק אישטואניי"ן". בריטב"א²⁰⁴: "עז הבר", ומביא הכתוב "הרים הגבוהים ליעלים"²⁰⁵, שממנו מובן שיעלים דרים בהרים.

- בחסידות מבואר ש'יעל' הוא לשון ומשמעות של עליה, וכענין 'הרים הגבוהים ליעלים'²⁰⁶. זאת אומרת שגם לפי הפשט, נקראים 'יעלים' על שם שעולים לגבהים, בהרים הגבוהים, וכן הוא גם ברוחניות העניין.

²⁰¹ יד, ה.

²⁰² איוב לט, א.

²⁰³ לראש השנה שם.

²⁰⁴ לראש השנה שם.

²⁰⁵ גם בחידושי הר"ן ובחידושי הרשב"א מזכיר את הפסוק "הרים הגבוהים ליעלים".

²⁰⁶ לקו"ת נצבים מה, סע"א ואילך. סה"מ תרנ"ג ע' קסה. אור התורה דרושים לר"ה ע' אריא.

צורת השופר

שופר כפוף או שופר פשוט

"אמרו רז"ל (ראש השנה דף כ"ו ע"ב) בענין השופר דראש השנה ב' דעות, תנא קמא ור' יהודה, אם שופר כפוף עדיף טפי או שופר פשוט עדיף טפי, במאי קמיפלגי ת"ק ור"י, מר סבר כמה דכייף איניש דעתי טפי מעלי, ומר סבר כמה דפשיט איניש דעתי טפי מעלי, דבעבודה יש ב' מיני עבודה, העבודה דכייף לכפות את עצמו והעבודה דפשיט ... דתנא קמא סבר דכמה דפשיט אינש דעתי טפי מעלי, שצריכים לעלות ולהגיע לידי הפשטת הרצונות, ור' יהודה סבר כמה דכייף אינש דעתי טפי מעלי, והיינו דבכדי להגיע לידי הפשטת הרצונות צריך להיות תחלה הכפיפה שהוא ענין שבירת הגסות והחומריות, אמנם לפעמים הרי יכול להיות שהוא בדרך גילוי מלמעלה ובפרט בר"ה שהוא הזמן דעת רצון כנודע, הנה סובר ר"י כמה דכייף אינש דעתי בעבודה בכח עצמו מלמטה למעלה בעבודת נפש ויגיעת בשר עדיף טפי" (ד"ה אני לדודי תרצ"ג פ"ז²⁰⁷).

צורת השופר: מן המיצר אל המרחב

השופר בצדו אחד צר ובצדו השני רחב, על שם²⁰⁸ 'מן המיצר קראתי י"ה, ענני במרחב י"ה'²⁰⁹.

- צורה זו של השופר רומזת על "מאין לי"ש"²¹⁰.

²⁰⁷ ספר המאמרים קונטרסים ח"ג ע' קט ואילך. ספר המאמרים תרצ"ג ע' תקמט). וראה בזה עוד: ספר המאמרים תרצ"ט ע' 1. 10. ספר המאמרים מלוקט א' ע' שלח וש"נ.

²⁰⁸ תהלים קיח, ה.

²⁰⁹ תורה אור ער, ב. לקוטי תורה נצבים מח, ג. ספר המאמרים מלוקט ח"ו ע' ו וש"נ.

²¹⁰ ספר הליקוטים – צ"צ – ערך שופר ע' קסז.

- "אילו היו שני צדדים קצרים או שניהם רחבים, לא היה נשמע קולו בחוזק ובהרחבה כל כך"²¹¹.
- על דרך "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה"²¹².
- הצמח צדק מבאר על המדרש²¹³: "אמר להן הקב"ה לישראל אם שפרתם מעשיכם הריני נעשה לכם כשופר הזה, **מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו**, כך אני עומד מכסא הדין (שהוא ענין צד הצר של שופר, בחי' מן המיצר קראתי, שכל בחי' מיצר נמשך מצד גבורה כו') ויושב על כסא רחמים (היינו ז"א או בינה שהיא כסא לרחמים דעתיקא קדישא) והופך לכם מדת הדין למדת הרחמים" (יהל אור ע' רפח). ולהעיר שגם ע"פ דין, שופר לשון **שפורפרת**, כמו שכתוב בשו"ע אדמו"ר הזקן²¹⁴.

כיוון החזקת השופר ע"פ נגלה

על פי נגלה, הצד הרחב צריך להיות למעלה:

- "יהפוך [פני] השופר למעלה, שנאמר עלה אלקים בתרועה" (רמ"א²¹⁵ בשם רוקח ומהרי"ל)
- המגן אברהם²¹⁶ כתב על הרמ"א – "שיעמיד הפה למעלה ולא לצדדים".
- לשון הלבוש: "יהפוך השופר מעט למעלה", בפשטות כוונתו – לא לגמרי לכיוון כלפי מעלה, כי אם "שיגביה הפה מעט למעלה".

²¹¹ ספר הליקוטים שם ע' קעד.

²¹² איוב ח, ז. סידור עם דא"ח רמב, סע"ב.

²¹³ ויקרא רבה כט, ו.

²¹⁴ סימן תקפ"ו סעיף א'.

²¹⁵ סימן תקפ"ה ס"ב.

²¹⁶ ס"ק ה'.

- 'יד אפרים' סי' תקפ"ה ביאר בכוונת המג"א: "ורצונו לומר שיהיה השופר הגבה למעלה באלכסון קצת, באופן שיהיה פי השופר בצד הרחב למעלה מפה של התוקע".
 - ה'פרי מגדים' שם: "ותרתי בעיני, פי השופר במקום הרחב למעלה, ויגביה גבוה קצת יותר ממה שיש בפיו של אדם".
 - אמנם 'מחצית השקל' ביאר אחרת במג"א: "אינו ממעט אלא שלא יהיה פה השופר לצדדים, אבל אין צריך להגביה צד הרחב של השופר יותר למעלה מן הפה, דהיינו להעמיד השופר באלכסון למעלה".
 - בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן²¹⁷: "וטוב שיעמיד פה השופר למעלה ולא יטנו²¹⁸ לצדדים, שנאמר עלה אלקים בתרועה".
- אופן החזקה זה של השופר הוא "מן המיצר אל המרחב" מלמטה למעלה.

כיוון החזקת השופר ע"פ קבלה

אמנם על פי קבלה, צריך להיות הצד הצר למעלה והצד הרחב למטה, כמ"ש בפרי עץ חיים²¹⁹, והוא על שם התקיעה שמלמעלה למטה – מן המיצר העליון²²⁰, מה ש"אדני הוי' בשופר יתקע". אופן זה של החזקת השופר הובאה בכמה מאמרי חסידות²²¹.

– והנה הלשון בפרי עץ חיים הוא "יקחנו בידו ויכין בו איך הוא קצר ורחב,

²¹⁷ סימן תקפ"ה ס"ז. ועיין לבוש שם.

²¹⁸ תיבה זו – "יטנו" – היא הוספת אדמו"ר הזקן על המג"א. ויש בזה דיוק, לא רק שלא להפנות לצדדים, אלא אפילו לא להטות למרדים.

²¹⁹ שער השופר פרק א'.

²²⁰ ועל דרך שני הפירושים ב"ממעמקים קראתיך הוי'", ממעמקי נפשו של האדם, וממעמקים של מעלה – ד"ה שיר המעלות תש"ג, תשל"ט, תשמ"ח.

²²¹ ספר המאמרים אצ"ר ע' 3. נתבאר גם במאמרי ר"ה תרצ"ז. הפע"ח הובא גם באוה"ת יתרו ע' תתקצז ואילך. במאמר שם (ספר המאמרים תרצ"ז ע' 152-153) מדייק בתיבת 'מרחב', שאיננו בניקוד קמץ (כפי שצ"ל 'לפי ספרי הדקדוק') אלא בניקוד פתח ('ע"פ הקבלה המקובלת"), ולא מופיע ביאור על זה בהמשך המאמרים שם. וי"ל: 'קמץ' הוא עניין ה"מיצר" (למעליותא, כמ"ש שם שקמץ הוא בכתר), והוא הצד הצר של השופר, לעומת זאת 'פתח' הוא בחכמה, שהוא עניין המרחב (פתיחה כו'), הצד הרחב של השופר.

ומקום הקצר יהיה אצל הפה למעלה, ומקום הרחב יהיה למטה, והוא צריך לכוון .. לאכפאי הדינין", וחשבתי שהכוונה היא להחזיק את השופר הפוך לפני התקיעות, ולא בשעת התקיעות. אמנם אח"כ ראיתי בספר המאמרים אעת"ר מפורש: "(ולכן ע"פ הקבלה צ"ל צד הקצר דשופר למעלה והרחב למטה כמ"ש בפע"ח, וע"פ הנגלה צ"ל הרחב למעלה. וי"ל דהיינו כמו שנתבאר לעיל דמן המיצר אל המרחב הוא מלמטה למעלה כו)". הרי מובן, שכשם שע"פ נגלה, החזקת השופר כלפי מעלה הוא בשעת התקיעות, והוא מבטא השופר התחתון, כן ע"פ קבלה, החזקת השופר עם הצד הרחב כלפי מטה הוא בשעת התקיעות, והוא בא לבטא ולשקף את השופר העליון, שופרו של הקב"ה.

[ולהעיר שגם "דרך גידולו" של השופר ע"ג ראש האיל – הוא עם הצד הצר כלפי מעלה והצד הרחב כלפי מטה. וממילא זה לא נקרא להחזיק את השופר "הפוך", ואדרבה זוהי דרך הישר של השופר בתולדתו. אלא שלא מצינו דין "דרך גידולו" בשופר, כי אם בד' מינים שהם מן הצומח].

והנה למעשה לא מצינו מי שיעשה כן, להחזיק השופר באופן שהצד הרחב פונה כלפי מטה.

וביאר לי הבעל תוקע הרה"ח ר' משה שי' גרוזמן הכוונה בדא"פ, שגם לפי הקבלה, פתח הרחב של השופר פונה כלפי מעלה, אלא שהוא צריך להיות בגובה נמוך יותר מאשר הפה (ואילו ע"פ נגלה הפתח הרחב צ"ל למעלה מן הפה כנ"ל ב'יד אפרים'. אכן לפי 'מחצית השקל' הנ"ל – יתאים גם ע"פ נגלה. בפרט שבשו"ע אדמו"ר הזקן מביא רק לגבי כיוון פי השופר ולא הפרט השני. ויש להעיר שכיוון פי השופר תלוי הרבה בצורת גוף השופר באופן הסיבוב ואופן החיתוך, וישנם שופרות שכמעט ולא ניתן להפנות את פי השופר כלפי מעלה לגמרי (כדברי אדמו"ר הזקן) אלא אם פי השופר יהיה למטה מפי התוקע).

בכל אופן, לא מצאתי לע"ע מקור לצורת החזקת השופר באופן הפוך בשום תיעוד (לא רק בליובראוויטש כי אם בכלל), וככל הנראה צורת החזקת השופר ע"י הרבי לא הייתה עם הפה הרחב כלפי מטה, ולא מצאתי מי שיוכל לדייק בזה הדיוק הנ"ל.

הדוחק שבתקיעה

בספר המאמרים תרצ"ז²²²:

"דהנה איתא בזהר ח"ב ברע"מ דף נ"ט ע"ב, פקודא למבני מקדשא לתתא כגוונא דבי מקדשא דלעילא, כד"א מכון לשבתך פעלת וגו', דאצטרין למבני בי מקדשא ולצלאה בגוי' כו', דההוא צלותא וההוא רוחא אצטרין לסלקא ולנפקא מגו עאקו באורח מישר לקבל ירושלים, וע"ד כתיב (תהלים קי"ח)

²²² ע' 153.

מן המיצר קראתי י"ה, דאצטריך אתר דחיק בעאקו לשדרא בגוי' ההוא רוחא דלא יסטי לימינא ולשמאלא כו', כגונא דא קלא דשופר אתדחייא לבר באורח מישר מגו אתר דחיק ואזיל ובקע רקיעין וסליק בסליקו לאתערא רוחא לעילא".

ויש לומר שהוא על דרך המאמר "מאן דנפח מתוכי נפח"²²³, וכמו שביארתי בנגינה לאור החסידות²²⁴ בנוגע לכלי נשיפה שמלאכתם בנפיחה בכוח (אבוב קלרינט וחצוצרה) על פני חליל כו' עיי"ש. ומשום זה גם קול השופר חזק יותר מקול החליל.

דוחק זה בתקיעה בשופר הוא גם הסיבה לכך ש"יאדימו פני התוקע"²²⁵, הוא תוצאה מן המאמץ בתקיעה. – האדמת פנים היא גילוי פנימיות החיות²²⁶ ("מתוכי נפח" כנ"ל), כאשר הדם – שהוא הנפש – עולה לראש, וכמו שע"י היין יאדימו פניו – כי היין מגלה את הפנימיות²²⁷.

קול בוקע רקיעים

"איתא בזהר ח"ב דף קפד ע"א: וכד מתערי ישראל לתתא בשופר, ההוא קלא נפיק משופר בטש באוירא ובקע רקיעין . . דכשישראל מתעוררים בשעת תקיעת שופר, הנה קול השופר היוצא מהתעוררות העצומה הלזו הוא מכה בכח גדול בהאויר ובוקע רקיעים ושובר את הכיסוי..."²²⁸, שהוא כיסוי של סלע קשה, שהוא דין קשה, והשופר בוקע גם אותו, ומעורר רחמים שלמעלה, ומעורר שופרא עילאה.

²²³ תניא פרק ב' בשם הזהר. אגרת התשובה פ"ד.

²²⁴ ע' 75, עיי"ש.

²²⁵ פרי עץ חיים שער השופר פ"א. ועוד. לקוטי לוי"ק אגרות קודש ע' רלז. שיחות יום ב' דר"ה תשנ"ב.

²²⁶ ספר המאמרים תרפ"א ע' קלה.

²²⁷ לקוטי תורה שיר השירים כו, א ואילך.

²²⁸ ספר המאמרים תש"ד ע' 29, עיי"ש.

מעלת השופר על החצוצרה

תקיעת השופר של ראש השנה במקדש היתה מלווה בשתי חצוצרות, כמו שכתוב "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'", שכאשר נמצאים "לפני המלך ה'" (במקדש), אז צריך להריע גם בחצוצרות. מכל מקום, השופר מאריך והחצוצרות מקצרות, מפני שמצוות היום בשופר²²⁹.

לפיכך ישנם מאמרי ראש השנה המבארים את עניין החצוצרות²³⁰.

אדמו"ר הצמח צדק מבאר את מעלת השופר על החצוצרות²³¹:

- **חצוצרות** – המשכה מבחי' אדם העליון (והוא עבודת הצדיקים), ואילו **שופר** הוא המשכה מבחי' מאד, למעלה מבחי' אדם, לכן הוא מקרן של בהמה, למעלה מהשכל, והוא עבודת הבעלי תשובה (שפגם בבחי' אדם).
- **הבעל שם טוב**²³²: חצוצרות הן שמחה ואהבה, לעומת זאת שופר הוא יראה וחרדה. ותמיד צריכים להיות שניהם, אהבה ויראה, אלא שבראש השנה – התגברות היראה, משא"כ בשבתות ויו"ט היה אהבה יותר מיראה.

שופר גדול

שופר – עניינו לעורר מתרדמה רוחנית. שופר גדול – יעורר את נקודת היהדות, שבכל אחד ואחד, אפילו של האובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים,

²²⁹ ראש השנה כו, ב.

²³⁰ ראה: ד"ה וביום שמחתכם וד"ה אנכי אנכי תרפ"ז. ספר המאמרים תרצ"ט ע' 20, 29. ד"ה וביום שמחתכם וד"ה שובה תש"מ (ספר המאמרים מלוקט ח"א). עניין זה בהרחבה יותר – ראה בסקירה על החצוצרות.

²³¹ יהל אור ע' שסג.

²³² כתר שם טוב סימן פ"ז: וסימן ק"ל.

ויעורר אותם עד כדי כך עד שיבואו להשתחוות להוי' בהר הקודש בירושלים. עניינו של שופר גדול ויתרונו על שופר רגיל, נתבאר בחסידות – מאמרי ד"ה והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול²³³.

- שופר גדול, גדול יותר גם מהשופר של מתן תורה, שהיה "קול גדול" אך לא נאמר "שופר גדול"²³⁴.
- בשופר של מתן תורה נאמר "הולך וחזק מאד", שהולך מתגבר ומתחזק ומתפשט עד שיגיע לבחינת השופר גדול דלעתיד לבא²³⁵.
- שופר גדול – הוא שופר של א"ק²³⁶. ולמעלה יותר, שופר גדול יהיה נמשך מעצמות אא"ס ממש²³⁷.
- שופר גדול – מבחינת "ולגדולתו אין חקר", וממשיך עניין "וברחמים גדולים אקבצך"²³⁸.
- ה'מיצר' של שופר גדול, הוא רחב יותר מה'מרחב' של שופר רגיל²³⁹.
- גם בשופר שבזמן הזה יש מעין השופר הגדול²⁴⁰.
- "בנוגע לכמה ענינים התחיל כבר הענין דיתקע שופר גדול . . בפרט בזמן האחרון שראו במוחש שכמה וכמה שהיו תחלה במצב של אובדים ונדחים רח"ל התעוררו בתשובה ע"י התקיעה בשופר גדול"²⁴¹.
- לעתיד לבא, בתקיעת שופר של ראש השנה תהיה תקיעה בשופר

²³³ בלקוטי תורה (דרושים לראש השנה נח, א ואילך). עטרת ראש שער ראש השנה פרק כ"א ואילך. אור התורה דברים כרך ה' ע' בעז ואילך. אור התורה ראש השנה ע' א'תה ואילך. א'תח ואילך. ספר המאמרים אידיש – ד"ה והיה ביום ההוא תשי"ג. ד"ה והיה ביום ההוא תשכ"ח (ספר המאמרים מלוקט ח"ו עמ' ג ואילך. ומאמר הב' – בלתי מוגה). תשמ"ב. תשמ"ו.

²³⁴ ספר המאמרים מלוקט ח"ו ע' ד ואילך. עיי"ש ראייה מפרקי דר' אליעזר, והביטוי לכך ברוחניות.

²³⁵ עטרת ראש שם פרק כ"א.

²³⁶ ספר המאמרים תשי"ה ע' 47.

²³⁷ עטרת ראש שם (ע' 48-49).

²³⁸ לקוטי תורה ד"ה והיה ביום ההוא נט, ד).

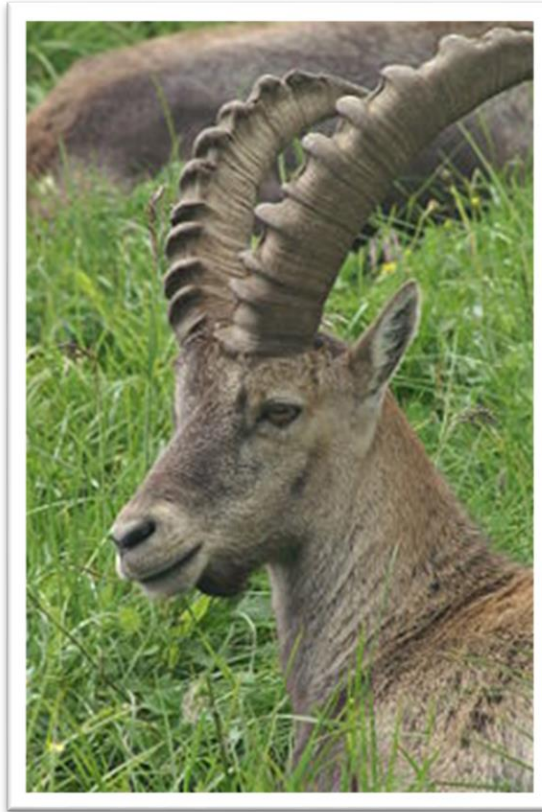
²³⁹ יהל אור ע' תמט.

²⁴⁰ סוף ד"ה מן המיצר תשל"ח. התוועדות ראש השנה תשמ"ב. וראה לעיל אצל "תקיעה גדולה", שהיא כלי ל"שופר גדול".

²⁴¹ ד"ה והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול תשכ"ח (ספר המאמרים מלוקט ח"ו ע' ט) בשם אדמו"ר הרי"צ ושי"נ.

²⁴² ד"ה והיה ביום ההוא תשמ"ב בתחילתו.

שופר גדול של המהר"ל

להלן ידובר אודות שופר של המהר"ל מפראג שהיה בליובאוויטש²⁴³, עד זמנו של אדמו"ר הריי"צ. בן כמה היה השופר בזמנו של אדמו"ר הריי"צ? המהר"ל מפראג, נולד ה'רע"ב – נסתלק בח"י אלול ה'שס"ט. ואילו אדמו"ר הריי"צ

²⁴³ אם כי לא צויין במפורש כיצד הגיע לליובאוויטש, יש להניח שאת השופר ירש אדמו"ר הזקן, דור שביעי בן אחר בן למהר"ל מפראג, מאבותיו.

נולד בליובאוויטש בשנת תר"מ, ודר בה עד שנת תרע"ו. ואם כן, השופר של המהר"ל היה אז בערך בן 300 שנה.

אצל אדמו"ר המהר"ש

סיפר אדמו"ר הריי"צ בהתוועדות י"ט כסלו תרח"ץ²⁴⁴: שאדמו"ר מהר"ש תקע 53 תרועות "בשופר גדול"²⁴⁵. מקובל שזהו שופרו של המהר"ל מפראג, הוא [השופר] היה בליובאוויטש, אחרי ההסתלקות של אדמו"ר המהר"ש²⁴⁶ נוצר בו סדק וקיצרו אותו".

אצל אדמו"ר הרש"ב

סיפר אדמו"ר הריי"צ בשיחת שבת תשובה תש"ה²⁴⁷: "בכל ראש השנה נהג הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [מוהרש"ב] לסדר את השופרות קודם לתקיעות. על שלחן הקריאה היו מונחים שלושה שופרות – אחד מהם ארוך ביותר, שהיה של המהר"ל מפראג, ועל אף שכמה פעמים קיצרו אותו, מפני שנסדק, אף על פי כן נשאר ארוך מאד".

אצל אדמו"ר הריי"צ

במקורות הנ"ל נזכר שהשופר של המהר"ל מפראג (גם לאחרי שנחתך) היה "ארוך מאד", "ארוך ביותר". אולם כמה ארוך? על כך במקורות הבאים:

²⁴⁴ ספר השיחות תרח"ץ ע' 253 (הוצאה חדשה – ע' 280). להשלמת שיחה זו – ראה כתבה "טעמי תהלים".

²⁴⁵ במקור באידיש: "גרויסן שופר".

²⁴⁶ הסתלקות אדמו"ר המהר"ש – תרמ"ג, כאשר אדמו"ר הריי"צ היה קרוב לגיל 3.

²⁴⁷ ספר השיחות תש"ה ע' 11. הובא באוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' קיג-ד.

בשיחת ליל ב' של ראש השנה תש"ט²⁴⁸: "ראיתי שופר בליובאוויטש שאמרו עליו שהיה של המהר"ל מפראג ונסדק וחתכו חלק גדול ממנו. וכשראיתו היה אורכו ארשין לערך".

סיפר אדמו"ר הריי"צ בסעודת יום ב' של ראש השנה תרצ"ה²⁴⁹: "בליובאוויטש היה שופר שאמרו עליו [אדמו"ר] מהר"ש נ"ע שתקע בו מהר"ל מפראג, והיה ארוך ביותר. אני ראיתי כשנחתך קצתו (מפני שנסדק), והיה איזה ווערשאק פחות מ-1.5 ארשין. [אף ששופר זה היה קשה לתקיעה] - אני הייתי יכול לתקוע בו".

- ארשין (аршин) – לערך 71 ס"מ. והוא ארוך כל היד, לא רק אמה אלא גם הזרוע – ממקום חיבור היד לכתף ועד קצה האצבעות.
- ארשין וחצי – לערך 106 ס"מ.
- ווערשאק (вершок) – לערך 4.5 ס"מ (1/16 ממידת ארשין הנ"ל). ואם "איזה ווערשטאק" הם שניים או שלשה, בכל אופן השופר היה ארוך יותר מ-90 ס"מ.

מהלשון "אני הייתי יכול לתקוע בו" משמע, שאדמו"ר הריי"צ לא רק ראה את השופר של המהר"ל, אלא גם תקע בו. אדמו"ר הריי"צ היה הבעל תוקע בשופר אצל אדמו"ר הרש"ב בשנים תרנ"ח, תרנ"ט, תר"ס²⁵⁰. וברשימת היומן בהקשר לכך: "הייתי תוקע מופלא, ואמרו שמימות [אדמו"ר] מהר"ש נ"ע לא שמעו תקיעות כאלו".

²⁴⁸ ספר השיחות תש"ט ע' 272.

²⁴⁹ ברשימת היומן ע' שמח.

²⁵⁰ ספר השיחות תש"ה ע' 10.

השופר הארוך בעולם

שופרות האיל הארוכים הנמכרים היום – הם באורך של עד כ-70 ס"מ. אמנם קיימים גם הזנים הבאים, הדרים בהרים, שקרניהם ארוכות יותר: קרני כבש "גדול קרניים", מגיעים עד אורך של מטר. גם קרני כבש "דאלי", מגיעים עד אורך של מטר.

וישנו מחקר שקרני שני הזנים הנ"ל – מגיעים עד לאורך של 130 ס"מ:

THE EVOLUTIONARY SIGNIFICANCE OF MOUNTAIN SHEEP HORNS, 1966

• ראה לעיל לגבי "שופר של יעל פשוט", שמדובר ביעל סלעים שדר ב"הרים הגבוהים", הרי האלפים.

בארה"ב נמצא איל עם קרניים קרוב ל-120 ס"מ.

בכל אופן, יתכן והיה איל יוצא דופן, שקרניו היו ארוכות ביותר, שממנו לקח המהר"ל מפראג. ואמנם מן התיאור הנ"ל, ששופרו של המהר"ל נשאר על אורך של 70 או אפילו 90 ס"מ אחרי 300 שנה ואחרי "שנסדק ונחתך חלק גדול ממנו", ברור שהיה השופר ארוך באופן משמעותי משופרות האיל הרגילים.

ולהעיר מלשון המשנה²⁵¹ על בית המקדש, "שופר מאריך". כנראה לא רק קולו של השופר מאריך, אלא גם גוף השופר עצמו. כפי שמובן מעצם הטרחה של המהר"ל (או של אבותיו) להשיג שופר כזה. ובפשטות, הוא קשור וממהר את העניין של "שופר גדול" של משיח²⁵².

²⁵¹ ראש השנה שם.

²⁵² ראה "שופר לאור החסידות", שגם בשופר של זמן הזה, יש מעין שופר גדול.

'עד מתי' של הבעל שם טוב

”עד מתי אראה נס אשמעה קול שופר²⁵³ –

ולא שופר גדול של לעתיד לבא ..

אימתי אשמעה קול שופר של לעתיד לבא,

וגם קול של חצוצרות ..

מתי יבוא משיח, מתי יבנה בית המקדש, מתי

נשמע תורה חדשה מפי הקב”ה מחיצה לפנים

ממלאכי השרת,

מתי נשמע שופר של משיח, מתי יבואו

האובדים בארץ אשור כו”²⁵⁴

²⁵³ ירמיהו ד, כא.

²⁵⁴ כתר שם טוב סי' שכג.